

FÅGLAR

#01.2019 ÅRGÅNG 42 _____ i Närke

Stefan Linder

Maten vi äter avgör vilka fåglar vi får se

Hur blir man fågelskådare? Ligger det i generna eller är det miljön? Hur som helst heter jag Lars Johansson och har så länge jag minns varit "betuttad" i fåglar. I mer än 60 år har våra bevingade vänner följt mig.

MORMORS KATT Måns kom med en fågel i munnen; jag hade då inte fyllt sex år. I samband med skolavslutning i första klass fascinerades den lille Lars över en samling tornsvalor, som de hette då. Tornsvalorna jagade insekter intensivt och lågt över fälten där Almby trygghetsboende nu ligger. I sjätte klass fick jag Erik Rosenbergs bok om Oset och Kvismaren i stipendium. Just nu har jag en sparvhök hos mig. Hon är på väg till fågeldoktorn efter att ha trasslat in sig i ett stängsel. Och på den "fågelvägen" är det.

DET HAR HÄNT mycket under min livstid och inte minst bland fåglarna. Många negativa förändringar i fågelfaunan har jag fått vara med om. Inte bara fåglarna utan hela den biologiska mångfalden hotas. I debatten talas det om jordens sjätte massutrotning. I vårt närområde ser vi en utveckling där jord- och skogsbruk kortsiktigt försämrar mångfalden i naturen.

Sånglärkorna räknades i min barndom till 4,5 miljoner par i Sverige. Nu är de färre än en miljon. Jägareförbundet redovisade i våra trakter 3 000 skjutna rapphöns årligen strax efter andra världskriget. Nu är de rapphöns som skådas söder om Tysslingen några som planterats ut av jakthundsintresserade jägare. Erik Rosenberg noterade runt 100 storspovpar i Kvismaredalen. Nu är antalet i stort sett noll.

Det är maten vi äter som påverkar antalet lärkor, starar, rapphöns, storspovar, törnsångare, sten- och buskskvättor, gulsparvar, hussvalor med flera. Jordbruket har omstrukturerats enormt. Från många små gårdar med kor och hästar, har vi nu stora spannmålsåkrar och anläggningar för industriliknande mjölkproduktion. Klart vi behöver producera den mat vi ska äta, men måste det ske i kollision med naturen?

HUVUDDLEN av det spannmål vi odlar går till djurfoder. Köttätandet har ökat och hagmarkerna har försvunnit i samma takt. Våra ängs- och betesmarker har minskat från 1 600 000 hektar år 1891 till cirka 500 000 idag. Det är i dessa marker som korna betar och grovfodret växer. Det är där som staren, göktytan och trädpijärkan trivs.

Idag är det mer effektivt att nyttja spannmålsmarker både till grovfoder- och kraftfoderproduktion. Täckdikning har ersatt dikesrenarna och blankvattnet. Odlingshinder har grävts bort. Mosaiken har försvunnit och därmed naturens mångfald.

GROVFODER, det vill säga hö, skördades förr efter midsommar. Nu börjar den skörden redan i maj. Kornknarren och rapphönan hinner inte ruva färdigt.

Vad är då långsiktigt hållbart både för vår mat och den föda och miljö som fåglarna behöver?

Det kött vi äter ska vara svenskt. Våra kossor ska åter beta grovfoder på de marker som nu tagits ur bruk. Örebro kommun är i detta en förbild genom att anlägga skogsbeten. Det nötkött vi äter kan också vara från de djur som ger oss vår mjölk.

ÄGGPRODUKTION och uppfödning av kycklingar och grisar sker i stor utsträckning inomhus och på spannmål från åkrarna. Kycklingproduktion inomhus är klimatsmart,

men ger inget bidrag till biologisk mångfald. Höns som slutat värpa blir i bästa fall biogas. I den bästa av världar borde de fjäderfän vi äter också vara de som gett oss äggen.

Endast drygt två procent av fläskköttet i Sverige är ekologiskt framtaget. Det vill säga kött från grisar som fått gå utomhus och därmed bidragit till biologisk mångfald.

VI HAR ALDRIG tidigare lagt så liten del av vår inkomst på livsmedel. Det är positivt i sig, men ska vi i framtiden få njuta av sjungande sånglärkor och starar, spelande rapphöns och insektsjagande hussvalor måste vi tänka mer på vilken mat vi äter.

Jag vet att det inte är lätt och att det finns motsatta intressen. Låt Erik Rosenbergs engagemang mot biociderna på 1960-talet vara en inspirationskälla.

Lars Johansson

Ordförande, NOF

men ger inget bidrag till biologisk mångfald. Höns som slutat värpa blir i bästa fall biogas. I den bästa

av världar borde de fjäderfän vi äter också vara de som gett oss äggen.

Endast drygt två procent av fläskköttet i Sverige är ekologiskt framtaget. Det vill säga kött från grisar som fått gå utomhus och därmed bidragit till biologisk mångfald.

VI HAR ALDRIG tidigare lagt så liten del av vår inkomst på livsmedel. Det är positivt i sig, men ska vi i framtiden få njuta av sjungande sånglärkor och starar, spelande rapphöns och insektsjagande hussvalor måste vi tänka mer på vilken mat vi äter.

Jag vet att det inte är lätt och att det finns motsatta intressen. Låt Erik Rosenbergs engagemang mot biociderna på 1960-talet vara en inspirationskälla.

INNEHÅLL

i Fåglar i Närke #1.2019

NYE ORDFÖRANDEN SKRIVER	2
STABILT FÖR SMÅLOMMEN	4
NÄRKES FÅGELVÄRLD - ETT PRAKTVERK	6
FYRA BRÖDER PETTERSSON	9
UGGLA KROCKADE MED RÄTT BIL	10
DE FICK GULSPARVSPRISET	11
OROANDE TREND I OSET	12
ANDMAT HET POTATIS	13
RYNNINGEVIKEN	18
MÖTE MED LEGENDARISK RINGMÄRKARE	20-21
NYA LEDAMÖTER PRESENTERAR SIG	22
KRYSSTÄVLINGEN SOM ÖVERLEVER	24
HOLKAR FÖR LÄDERBAGGE INTRESSERAR	31
KRÖNIKAN: LATINSKA NAMN OCH FÖRFALSKAD KONST	32

06-08
PORTRÄTT:
AMI NJUTER
AV NATUREN

14-16
SÅ FÅR
FÅGLARNA
SINA NAMN

25-27
OBSAT
I NÄRKE
I VINTER

OMSLAGSBILDEN: SÅNGLÄRKA (*Alauda arvensis*)

TEXT: MARIANNE JOHANSSON

Efter en akvarell av **Staffan Ullström**

När första sånglärkan hörs drillar över nejden vid Rånnesta i Tysslingen blir man glad och vet att våren är i antågande.

Sånglärkan förekommer i större delen av Sverige. På grund av förändringar i jordbruket har sånglärkan kraftigt gått tillbaka som häckfågel i Sverige.

Man har börjat anlägga speciella lärkrutor i fält för att göra miljön mer lämplig för lärkorna. Lärkrutor finns att köpa hos BirdLife Sverige om du vill vara med och bidra till att sånglärkan får lättare att häcka. Det är en art som flyttar sent på hösten, september-november och återkommer som en av de allra tidigaste vårfåglarna.

Den övervintrar regelbundet i södra Sverige och någon enstaka övervintring är noterad även i mellersta Sverige.

Sånglärkan är en kraftigt byggd lärka, cirka 18 cm. Den är mörkspräcklig med brun bot-

ten på ovasidan och gul-tonat bröst med kraftig mörk sträckning längs sidan. Och den har ett ögonbrynstreck som är kortare och inte så framträdande som träd-lärkans. Fjädrarna på hjässan kan resas till en tydlig tofs. Sånglärkan har en lång stjärt med vita yttre stjärtpenor.

Lärkan anländer tidigt på våren men häckningsstarten dröjer något. Boet placeras i en utgrävd grop på marken. Honan lägger 2-6 ägg som ruvas i 11-14 dagar. Hanen håller uppsikt, sjunger gärna och varnar om fara uppstår. Ungarna lämnar boet efter 9-10 dagar men är inte flygga förrän efter ytterligare tio dagar. Ungarna matas av båda föräldrarna och maten kan bestå av både insekter, frön och säd.

Sånglärkan lägger ofta två kullar, en i maj och en i juli. Högsta ålder som påträffats på en lärka är 9 år och 5 månader.

Varmt välkomna,
Helena, Lena,
Nathalie, Maria,
Elin, Claes-Göran,
Anders, Marianne,
Kari och Kent!

■Närkes Ornitologiska Förening, NOF, är föreningen för fågelintresse, fågelskydd och fågelforskning. Som medlem i föreningen kan du delta på exkursioner och resor, få gå på intressanta föredrag och delta i utbildningar. Du som är medlem i NOF får också föreningens fina tidskrift Fåglar i Närke hem i brevlådan fyra gånger om året. Föreningen har närmare 600 medlemmar.

Här är de senaste som valt att bli medlemmar i NOF:

Helena Johansson, Hallsberg, Lena Asp, Nathalie Karlström, Åtorp, Maria Berg, Örebro, Elin Frimodig, Linköping, Claes-Göran Claesson, Örebro, Anders Sahlin, Örebro, Marianne Boman Radley, Örebro, Kari Storstve, Örebro och Kent Larsson Åsbro.

Samla kompisar och **ställ upp** i fågeltornskampen

■Går det att tävla i fågelskådning? Ja visst, lördagen den 4 maj pågår nämligen Fågeltornskampen i hela Sverige.

I Närke deltar ett antal torn och i år inför vi ett handikapp baserat på de senaste årens resultat. Det innebär att alla deltagande torn i Närke kan vinna den inbördes tävlingen.

Fågeltornskampen i Sverige har pågått varje år sedan 2011. I Finland har den funnits längre än så och numera deltar också Danmark.

Tävlingen är enkel. Det handlar om att hitta så många arter som möjligt under de åtta timmar tävlingen pågår. Starten är klockan 05 och tävlingen pågår till klockan 13.

Vill du vara med och tävla? Boka ett torn tillsammans med några kompisar. Anmäl dig till kent.halttunen@tele2.se, 070-2161130

127 småsjöar skannade på smålom

FOTO: ROINE MAGNUSSON

UNDER SOMMAREN 2018 genomfördes en smålominventering i Örebro län. Totalt 19 personer medverkade i inventeringen. Projekt LOM, som samordnade arbetet, bedömer att inventeringen omfattade drygt hälften av Örebro läns population på drygt 100 par (exklusive Knuthöjds mossen och Hammarmossen).

Totalt besöktes 127 småsjöar och tjärnar. Förekomst av stationärt eller häckande par kunde fastställas på 58 lokaler, inklusive 7 lokaler utan information av smålomsförekomst tidigare år.

Det finns inga skäl att omvärdera tidigare skattningar på 100–130 smålomspår totalt för

Örebro län, men skattningen för landskapet Närke bör räknas upp till cirka 10 par. Smålommens ungproduktion i Örebro län bedöms under de senaste 25 åren vara 0,79 stora ungar per par och år. Det är ungefär i nivå med vad som behövs för att kompensera för den årliga dödligheten. Däremot måste resultatet för 2018: 0,53 stora ungar per par, betecknas som ett dåligt häckningsutfall.

Förvaltningen och fågelskyddsarbetet i fråga om smålommen måste beakta dynamiken i smålommens val av häckningsplatser. Samma par kan flytta mellan olika häckningstjärnar mellan åren. Frånvaro av smålommar enstaka år behöver inte betyda att häckningsplatsen har övergivits på längre sikt.

Resultatet av smålomsinventeringen finns att läsa i sin helhet på länsstyrelsens hemsida.

Roine från Rännesta blir förlags-VD

ROINE MAGNUSSON från Rännesta, Tysslingen blir VD för naturbokförlaget Avium. Det är SOF/BirdLife Sverige som beslutat att med ett nybildat bolag ge sig ut på en växande marknad.

– Jag hoppas kunna knyta till mig lite bra människor med intressanta bokprojekt, säger Roine Magnusson.

För oss i Närke är Roine Magnusson kanske mest känd för sin bok Nära Fåglar som kom ut 2017, men många minns säkert också hans bok: Kor – en kärlekshistoria. Han har hittills varit involverad i tio böcker och blev 2017 utsedd till årets naturfotograf av Naturvårdsverket.

– Jag blev tillfrågad av förre örebroaren Urban Toresson som bor på Öland om jag kunde tänka mig att jobba med SOF/Bird-

Lifes bokförlag, berättar Roine.

Roine tvekade först, men så sedan ja eftersom det är en spännande utmaning att jobba på "andra sidan", och börja ge ut böcker. Ett första steg var att hitta ett bra namn på bokförlaget; det fick bli Avium Förlag. Ett annat steg är att det inte bara ska handla om fåglar, det ska bli lite bredare - ett naturboks-förlag.

– Bra och intressanta naturböcker som ligger bra i tiden, och så måste man jobba med nätbokhandel och de traditionella boklådorna, berättar Roine.

Han tror också att alla medlemmar i SOF/BirdLife är en målgrupp att nå ut till med rätt titlar. Redan i år är några boksläpp planerade: Magnus Ullmans bok om Norrlands bästa fågellokaler och en guide om svenska trollsländor. Dessutom görs en ny upplaga av Götalands bästa fågellokaler eftersom den sålt slut.

Roine Magnusson ska jobba deltid som VD i Avium Förlag.

Rapportera dina obsade berguvar

BIRDLIFE SWEDEN har utsett bergu till riksinventeringsart 2019 och 2020. Det här genomförs för att få en bättre bild över berguens situation. I Närke finns bara en handfull revir kvar. Rapportera därför in alla dina observationer på

Bergu är riksinventeringsart i år och nästa år. Rapportera alla du ser eller hör på Artportalen.

Artportalen. Under inventeringsperioden, 1 februari – 31 juli, blir alla rapporter dolda.

Berguven har vid sju tidigare tillfällen varit föremål för riksinventering. Den första gjordes 1943 till 1948. Berguven fridlystes 1950, eftersom den uppvisade en minskande förekomst med bara 455 par. Under 1960-talet drabbades uvarna av förgiftning, då bytesdjuren hade höga halter av kvicksilver som de fått från kvicksilverbetat utsäde. Nya riksinventeringar gjordes därför under åren 1964–65 och 1974–75. Resultatet var nedslående, med färre än 200 par i hela landet.

Räddningsaktioner drogs igång 1969 och genom uppfödning och utplantering av bergu ökade beståndet till 613 besatta revir vid riksinventeringen 1998–99. Ytterligare en riksinventering gjordes sedan 2008–09, och då sågs en minskning igen till 474 revir.

Målet för riksinventeringen är att undersöka berguens aktuella numerär samt att bedöma artens status och om det finns behov av ökat skydd av dess häckplatser.

Mätbara delar av målet är att undersöka antalet besatta berguvsrevir och antalet tomma bergsbranter där uvar funnits tidigare.

I Närke är Ronnie Lindqvist kontaktperson för berguvinventeringen. Det finns en inrapporteringsblankett för att få en enhetlig rapportering. Genom den hoppas man få svar på i vilka miljöer berguven finns, vilket födounderlag den har samt vilka hotbilder som kan finnas. Det går också att rapportera på Artportalen.

Hjälp BirdLife Sverige och Närkes Ornitologiska Förening! Gör en insats och lyssna av lämpliga miljöer under vår och försommar. Skymningen är den optimala tiden att lyssna efter uvens mäktiga dova hoande.

HORNUGGLA *Asio otus*

Hornugglan är en av våra mest välskärade ugglor. Med stor sannolikhet beror det på att förekomsten sammanfaller med områden som fågelskådare föredrar.

Hornugglan är också välskärad av boende på landsbygden. Många möten med hornugglan har skett på Öby kulle och i Kvismarsområdet. Ungarnas tigglaten och den vuxna fågelns jaktrutor i de lusa somrarnas nära gör att hornugglan är välskärad.

Hornugglan är en av de ugglor som gör mest nytta för naturen. Den är stabil på riksskala. Attasinventeringen visar att den har ökat från 58 rutor i Atlas 1 till 71 rutor i Atlas 2. Svensk Fågelkalenders trendberäkning för Mellanvästern visar på en svag minskning. Ugglor är svårinventerade och varierar starkt i antal beroende på byrådens beredningscykler. En förändring som är tydlig är att kännomålet för hornugglans utbredning har förskjutits mot Östernärke. Detta rikade observeringar på äldre kända häckar i norra och västra Närke visar Atlas 1 en större spridning än

Atlas 2. Tid snälliga förklaringar till bristen på Sydriksfågelfynd i Atlas 2 är snäll förändring alternativt mer intensiv bevakning i Atlas 1. Det är tydligt att hornugglan fridlyst jordbruksbygd med spridda dungen men undviker dens. Under perioden för Atlas 2 har rattsinventering i Svensk Fågelkalender nog visar att hornugglan även kan förekomma i skogslandskapet. Närbet till lämpliga byggen och skogstyggen kan rätta för att hornugglan ska häcka främst i jordbruksbygd i Östernärke och andra skogsområden.

Öbybygd (Närke) 2015-06-20. Foto: Mikael Gustafsson

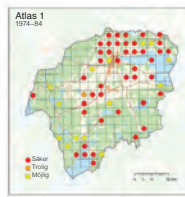

Närke (Närke) 2015-06-20. Foto: Mikael Gustafsson

Liten historik
Ugglor i Närke har sedan 1940-talet varit välskärade. I Mellanvästern var det en stor minskning i 1960-talet. I Östernärke och Rönnebyområdet var det en stor ökning i 1970-talet. Detta rikade observeringar på äldre kända häckar i norra och västra Närke visar Atlas 1 en större spridning än

Trender och antal
National trend 30 år (index)
Trend i Närke 30 år (index)
Antal par i Sverige 2008
Antal par i Närke 2008

Minskning
Stabil
Ökning
8 600
250

Närkes Fågelvärld

Arter 299

SÅ HÄR kommer ett uppslag att se ut i Närkes Fågelvärld. Till varje art i boken hör bilder, en huvudtext, grafiska kartor, lite historik och överskådliga trender.

"Närkes Fågelvärld" tar stora kliv framåt

JUST NU PRODUCERAS det för fullt för att bokverket **Närkes Fågelvärld** ska hinna bli klart i år. Alla jämförelsekartor är äntligen klara och nu skrivs arttexterna för fullt.

Samtidigt redigeras uppslagen som visar att boken verkligen tagit form.

– Nu känns det väldigt bra, säger bokgeneralen Ronnie Lindqvist.

Atlasinventeringen i Närke har pågått under två perioder: åren 1974–1984 och åren 2005–2015.

Sedan dess har det pågått ett omfattande arbete med att sammanställa allt inventeringsmaterial. Nära 40 000 fågelrapporter har granskats och kvalitetssäkrats för att kunna se vilka förändringar som skett under de 30 åren.

– Det är spännande att se vilka dramatiska förändringar som skett hos en del arter, berättar Ronnie Lindqvist som är projektledare.

Just nu skrivs det texter till de 178 häckande

fågelarterna (plus 23 udda arter) som ingår i underlaget. Samtidigt faktagranskas och korrekturläses texterna för att sedan börja redigeras in i rätt format i boken.

– Nu växer verkligen boken fram i en rask takt, säger Ronnie.

Han är också glad för alla de fantastiska bilder som de lokala fotograferna ställer till förfogande. Det är en bildskatt utöver det vanliga.

Det är Närkes Ornitologiska Förening som ger ut boken som kommer att heta **Närkes Fågelvärld**. Den kommer att innehålla cirka 400 sidor. Förutom texterna om arter blir det också avsnitt om bland annat ornitologins historia i Närke och om förändringarna i landskapet.

Redan nu går det att förhandsbeställa bokverket, som kommer att bli ett måste i varje fågelskådares hem här i landskapet. Boken beräknas kosta 400–450 kronor. Ta kontakt med Ronnie Lindqvist eller någon i styrelsen så att du säkert får ett exemplar i din hand.

Hjälp till att hålla koll på fåglarna under våren

I Fågelkalendern samlar man in observationer av vårtecken och hösttecken på ett organiserat sätt. Målet är att bidra med landsomfattande data för att bättre kunna följa, förstå och förutse klimatförändringens effekter för fåglarna.

Du gör observationer under 5 minuter på en plats du själv bestämmer, och

rapporterar in vilka arter du sett och hört – och de du inte sett och hört.

Använd en egen lista med fågelarter som du fokuserar på. Upprepa observationerna, helst två gånger i veckan, under relevanta perioder av året.

Läs mer: www.natureskalender.se/fagelkalendern.php

FAKTA ■ AMI SUNDÉN

Namn: Ami Sundén.

Bor: Lägenhet på Ladugårdsängen i Örebro.

Ålder: Fyller 65 i år.

Gör: Barnmorska på OP Vårdcentral.

Familj: Tre söner och en dotter, sex barnbarn.

Fritid: "Det blir mycket natur, jag vill alltid vara ute och aktivera mig. Fågelskådning är en favorit, men jag rider också ett par gånger i veckan och sen har jag mitt sommarhus i Uttersberg, där jag är så ofta jag kan. Och jag läser mycket, senaste favoriten är "Ett jävla solsken" om journalisten Ester Blenda Nordström".

Favoritfågel: "Jag har ingen speciell art men vadare, kanske. Jag vill gärna ha en utmaning, älskar att stå och titta på fågelsträck och träna på att upptäcka nya saker".

Det visste du inte om Ami: "Under några år i slutet av 1960-talet bodde jag och min familj i Tanzania. Mamma och pappa arbetade som lärare och jag var den enda vita flickan på hela skolan. Alla pratade swahili och jag fick hänga med så gott jag kunde. Den tiden präglade mig och jag kan nog säga att det gav mig erfarenheter som jag fortfarande bär med mig".

Ami njuter av de rätta valen i livet

Miljökämpen och naturvännen om vad lycka kan vara

AMI SUNDÉN är naturvän och miljökämpen. Det mesta i hennes liv handlar om att göra rätt val men också att njuta av livet.

– Lycka kan vara när jag hör kattugglan vid min stuga i Uttersberg eller när jag sitter på hästryggen och koncentrerar mig på att hålla balansen.

– Och när vi i tjejgruppen hittar på något roligt ute i naturen.

TEXT: CHARLOTTA TIDEMAN FOTO: ANITA AHLBERG

Ami är en upptagen kvinna. Vi bokar in en träff via sms, men Ami kommer på att vi måste flytta den överenskomna tiden. Nytt sms och vi bestämmer att ses hemma hos Ami en söndagseftermiddag i slutet av januari i hennes lägenhet på Ladugårdsängen i Örebro.

– Det är full fart hela tiden. Jag jobbar ju hel-tid och så här års rider jag två gånger i veckan i Karlsdal; då är jag helt fokuserad på det.

– Jag har två underbara tjejer som lärare, de gapar på mig. De ger mig stenhårda utmaningar och jag får träna bål och muskulatur så jag får kontroll på kroppen. Då släpper allt och jag har bara det i huvudet. Efter ett sånt pass är jag helt slut och det är jätteskönt, säger hon.

”Vädrar i huvudet”

Ami jobbar som barnmorska på Olaus Petri vårdcentral på Norr i Örebro. Cykeln är hennes normala kommunikationsmedel, men i höstas vurpade hon på hojen och gjorde sig riktigt illa. Efter det så promenerar hon varje dag till och från jobbet. Det blir många steg i veckan.

– Men det är bra, för då hinner jag reflektera över saker och ting och jag ”vädrar rent i huvudet”, säger hon.

– Och sen har min dotter lärt mig att lyssna på poddar, så det gör jag också på mina promenader.

Djur, natur och miljö har alltid varit viktigt för Ami. Båda hennes föräldrar var lärare. De var med och startade Skinnskattebergs Folkhögskola i den lilla bruksorten i nordöstra Västmanland. Familjen bodde på skolan och Ami, som var äldst av fyra syskon, fick vara lite som en extramamma till sina syskon och

de andra lärarbarnen på skolan.

– Både mamma och pappa undervisade; mamma var biolog, men det var nog pappa som ledde in mig på fågelintresset. Men jag var inte så aktiv på den tiden. Jag minns att bland ungarna på skolan så var det ett gäng killar som höll på med fågelskådning. Men jag fick inte vara med, berättar Ami och ser lite snopen ut.

Skolan mitt i naturen

–Skolan låg mitt i naturen, så vi var ju alltid utomhus. Vi plockade svamp och lingon när det var säsong. Ibland kan jag bli lite nostalgisk och tänka att jag inte tog vara på alla möjligheter som jag hade. Men så är det väl alltid, man blir efterklok.

Barndomen och ungdomsåren tillbringade

Ami i Västmanland. Hon gick på gymnasiet i Fagersta och redan då var hon aktiv i den tidens progressiva rörelser. Hon blev mer och mer politiskt intresserad och engagerade sig i den lokala FNL-gruppen. Hon gick tidigt med i Vänsterpartiet och är fortfarande medlem.

– Min kompis och jag liftade runt i Västmanland där det hände saker. Vi hade inga problem med att hitta aktiviteter, men på den tiden var det mest politik. Det var ju mycket som hände i samhället under de åren.

Till Örebro 2006

Hon utbildade sig till sjuksköterska i Västerås, dit hon också flyttade och fick fyra barn. Ami vidareutbildade sig till barnmorska och när det var dags att göra praktik blev det i Örebro som hon gjorde den. Här trivdes hon så bra

HANDKIKAREN är alltid med när Ami Sundén är ute i naturen. Hennes favoritlokal har hon runt stugan i Uttersberg, dit hon åker så ofta hon kan.

”Vår tjeigrupp är lika mycket en **social grej**”

→ att hon flyttade hit permanent 2006. Lägenheten på Ladugårdsängen bor hon fortfarande kvar i och här fick hon många nya vänner.

– Jag bor i ett kollektivhus och när jag kom så var många aktiva i olika naturprojekt, bland annat utsättningen av pilgrimsfalk i Örebro. Det passade mig jättebra. Vi hade samma miljötänk och det var inspirerande.

Drivande i ”tjeigruppen”

Ami blev också medlem i Närkes Ornitologiska Förening. Sedan 2009 är hon aktiv och drivande i tjeigruppen som hon och Åsa Bengtsson drog igång.

– Vårt motto är att alla är välkomna. Det är bara att haka på. Det är lika mycket en social grej som att vara ute och fågelskåda. Vi är väl runt tio stycken som träffas regelbundet ungefär var tredje vecka, lite oftare på vår och höst. Vi försöker att lära oss av varandra och ibland nördar vi ner oss i böcker eller bara pratar om våra upplevelser. Vi är mycket peppande och stöttande till varandra.

– Sen har det blivit en tradition att vi ses i kollektivhusets kök och lagar soppa ihop någon gång i månaden.

Inte sällan blir det Amis berömda franska fisksoppa.

– Fast det är kokboksförfattaren Anna Bergenström som ska ha berömmet. Det är i hennes kokbok jag har hittat receptet, skrattar Ami.

Samma dag som jag träffar Ami har hon och tjeigruppen varit med i Nerikes Allehanda. Ett reportage från Karlslund där hon och tjeigruppen räknade småfåglar i den årliga fågelräkningen.

– Ja, det var en lyckad spaning, vi såg mer än 30 domherrar vid samma fågelbord. Helt fantastiskt. Plus entitor, nötväckor, korsnåbbar, gulsparvar och så naturligtvis många pilfinkar. Det är i sådana stunder man är totalt närvarande i naturen, säger hon.

Handkikaren är med

Förutom Fågelguiden, både boken och appen i mobilen, har alltid Ami med sin handkikare när hon är ute i naturen. Tuben är med ibland, men kan bli tung och otymplig och vara mer till besvär än hjälp. Sin lilla kamera vill hon ha med men mobilkameran duger den också. Hon är ingen överdriven fotograf. Kryssar gör hon men har ingen koll på hur många det blivit under åren.

– Jag rapporterar mina fynd till Artportalen och då får jag kryssen på köpet. Jag har inte

ATT SPANA på fågelsträck är något som Ami njuter av. ”Det finns så mycket att lära, jag tränar hela tiden på att upptäcka nya saker. Fullärd blir man aldrig”.

fullt 300, det vet jag, men bra nära.

Som person är Ami både en vårdande och social person. Hon äter helst vegetariskt och är mycket miljömedveten. Hon har bestämt sig för att sluta flyga. Alla resor framöver kommer att gå med kollektiva färdmedel på marken, med tåg och buss.

Fågeläventyr i Norge

– Öland, Gotland och Falsterbo besöker jag varje år. Dit är det inga problem att ta sig. Nu har jag upptäckt att det går enkelt att åka till Nordnorge direkt från Örebro. Klockan 17.10 tar man tåget till Gävle och sen är det natttåg till Boden och vidare till Narvik och Tromsø med ett byte i Kiruna.

Ami ser nöjd ut och berättar att hon varit mycket i Nordnorge.

– Jag har varit på fantastiska fågeläventyr i

Norge. I höstas åkte jag och ett gäng från Örebro till Varangerhalvön och Hornøya. Där vi såg många olika sjöfåglar, bland annat lunnefåglar och sillgrisslor.

– Innan jag ger mig ut, så läser jag på och när jag kommer hem så skriver jag ner mina upptäckter och erfarenheter, berättar Ami.

Ami kan också tack vare sitt yrke åka till Norge och jobba. Som barnmorska är hon eftertraktad.

– Under de sista åren har jag åkt en sväng till Tromsø varje år och jobbat med förlossningar. Det har varit fantastiskt på flera vis. Skönt att jobba i ett lugnare tempo och samtidigt få nya erfarenheter.

– På lediga stunder har jag och en kollega passat på att hyra bil och tagit oss ut på småöarna och sett den storslagna naturen. Det kommer jag nog att fortsätta med.

Fågelakuten tog hand om **23 skadade** fåglar

■ **Fågelakuten är en verksamhet under Närkes Ornitologiska Förening.**

Fågelakuten bemannas av fyra personer: Staffan Ullström, Leif Sandgren, Ulla Wallin och Linda Arvidsson. Staffan och Leif har länsstyrelsens tillstånd att rehabilitera fåglar. Staffan Ullström har en voljär.

Under 2018 har Fågelakuten tagit emot 23 skadade fåglar (12 olika arter) och en igelkott. Det är bland annat fyra kattugglor, en berguv, en duvhök, en sparvhök och fyra tornseglare. Av de skadade fåglarna har två av tre blivit återställda och kunnat släppas ut i det fria.

Vill du veta mer om Fågelakuten i Närke: nof.birdlife.se

Annorlunda vår för för **sångsvanarna**

■ **I mitten av februari kom våren till besök i både Närke och stora delar av södra Sverige. Temperaturer på över tio plusgrader uppmättes på många håll och det var dessutom strålande sol.**

Det innebar också att vårfåglarna kom till landskapet. De första 23 sångsvanarna anlände till norra delen av Tysslingen redan den 16 februari (det har funnits några få övervintrande sångsvanar i området). Men sedan kom vintern, eller vårvintern tillbaka och framför allt svanarna dröjde. Däremot kom de tåliga gässen, i slutet av februari fanns det 3 000 sädgäss bara i Tysslingeområdet.

Sångsvanarna har anlänt lite po om po till Närke; den 28 februari räknade man in 442 sångsvanar i Tysslingen och det fanns ungefär lika många vid Myrömaden i Rynningeviken.

Variationerna mellan åren är stora. Förra året 2018, kom den första sångsvanen till Tysslingen den 20 mars, vilket var rekordsent.

När detta läses börjar svanrasten i Tysslingen gå mot sitt slut, svanarna lämnar Närke i början av april. Frågan är om det blivit någon rekordsiffra i år? Den 17 mars 2017 räknades den in 5 403 sångsvanar i norra Tysslingen.

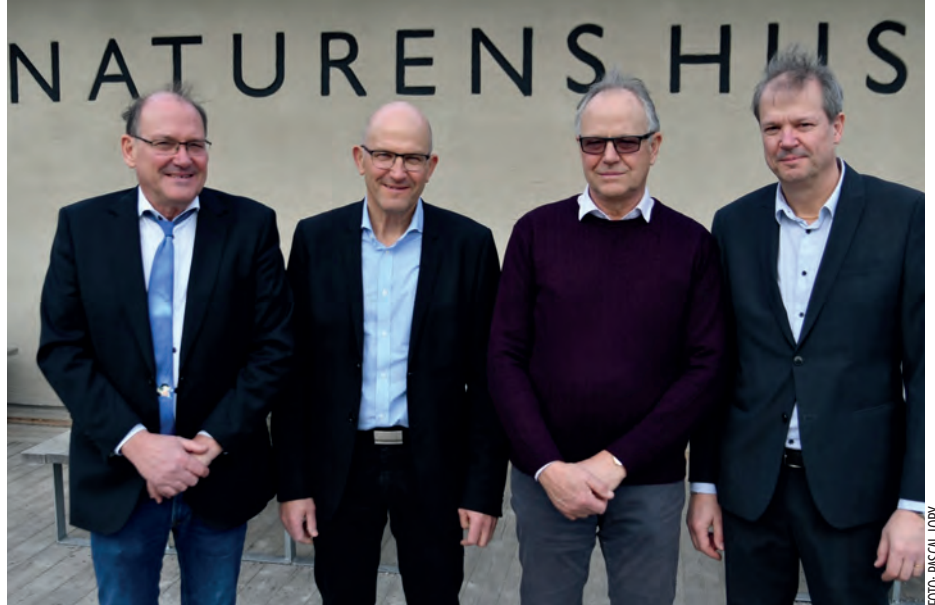

FOTO: PASCAL LORY

BRÖDERNA PETTERSSON med ursprung i Asker och alla intresserade av naturen: Jan, 66 år, Ove, 69 år, Åke, 68 år och Lars-Inge, 61 år. De träffades i Naturens hus i samband med att mamma Gunborg fyllde 90 år.

Fyra **bröder** som **brinner** för naturen

VAR DET NÄRHETEN till Kvismaren? Eller var det pappa Sven som drog med hela barnaskaran ut på orrspel mitt i natten? Hur som helst. De fyra bröderna Pettersson: Ove, Åke, Jan och Lars-Inge har haft ett livslångt intresse för naturen och fåglarna.

Många har nog mött bröderna Ove och Åke Pettersson ute i fågelmarkerna. Åke syns mest i Oset och Kvismaren. Ove har en förkärlek till Tysslingen och Västernärke. En tredje bror, Jan Pettersson, är också bekant för många fågelskådare. Jan jobbade på Ottenby fågelstation 1981 – 1999. Den fjärde brodern, Lars-Inge, är inte lika inriktad på fåglar. Ändå bidrog han till ett upptäcka en av Kumlas första tretåiga hackspettar, den i Viaskogen 2016.

– Våra föräldrar, Sven och Gunborg, drog med oss barn ut på alla möjliga fågeläventyr. Vi kunde åka mitt i natten på ett orrspel i Brevensskogarna, minns Ove.

I hemmet i Asker var fågelmatningen alltid igång på vintern, och fågelboken låg nära till hands. Alla fåglar skrevs omsorgsfullt upp i anteckningsboken.

– Det är klart att föräldrarna var viktiga, men vi bodde också nära Kvismaren dit vi kunde cykla, förklarar Åke.

Snart började bröderna ringmärka i den egna trädgården för att hålla koll på alla blåmesar och talgoxar. Det blev också ett engagemang i Kvismare fågelstation.

– Ja, vi fick klättra upp i träd för att ringmärka kråkungar, och hålla koll på kärnhökarna. Och det här är ju projekt som fortfarande pågår och som kommer att ge långa serier som

blir intressanta, säger Jan.

Ove blev den allmänintresserade fågelskådaren, Åke gillade att jobba i Kvismaren och har inventerat där under många år. Jans intresse för fåglar förde honom via Ottenby fågelstation ut i världen för att ringmärka fåglar. Han byggde också upp fågelstationen på södra Öland till Sveriges främsta fågelforskningsanläggning. Numera jobbar han i det egna företaget med inventeringar inför bland annat vindkraftsetableringar.

– Jag blev aldrig riktigt så biten av fåglar som mina bröder, men jag har alltid gillat naturen. På 80-talet köpte jag en systemkamera och har sedan dess fotat djur och natur. Och visst är fåglar spännande och utmanande att fotografera, säger Lars-Inge.

Ove och Åke bor i Örebro, Lars-Inge i Kumla medan Jan bor på Öland. De kan inte träffas allihop så ofta, men när mamma Gunborg fyllde 90 år var det familjekalas i Naturens hus i Örebro.

– Om det blir mycket snack om fåglar när vi träffas? Det borde du nog fråga våra fruar om, säger Ove och skrattar.

Pappa Sven är död sedan flera år, och mamma Gunborg är blind. Ändå brukar hon, när hon går ut med hemtjänstpersonalen, berätta för dem när hon hör första bofinken på våren och första lövsångaren.

– Visst kan vi tacka våra föräldrar för vårt härliga intresse för naturen, säger Åke.

PS. För ordningens skull är det värt att notera att syskonskaran Pettersson också har en femte medlem. Det är lillasyster Maud, som bor i Paris sedan 30 år tillbaka. Hennes intresse för naturen består av vandringar i bland annat Alperna.

Allt fler örnar dödas av tåg

■ Aldrig tidigare har så många örnar dödats på järnvägen som förra året. Då kördes 104 örnar på av tåg, rapporterar Sveriges Radio Gävleborg.

Nu skärps tidsgränsen för hur länge kadaver får ligga kvar på järnvägsspåret och locka till sig rovdjur.

Fler och fler vilt körs på av tåg, eftersom både trafiken och hastigheterna ökat. Ju längre tid ett kadaver blir ligande efter spåret, ju större är risken att örnar och andra rovdjur dras dit för i sin tur blir påkörda och dödade.

Förra året tog polisen i Gävleborg emot 2 örnar som dödats av tåget. Hittills i år har det kommit in fyra, vara två ligger i frysen hos polisen i Bollnäs.

För att få ned antalet döda örnar så ställs från och med nu hårdare krav när Trafikverket gör nya upphandlingar.

– En timme får entreprenörer på sig att ta bort kadaver från järnvägsspåren säger Anders Sjölund, nationell samordnare för viltvårdsplanering på Trafikverket.

8 miljoner fåglar dör i trafiken i år

■ Det finns inga riktigt bra undersökningar av hur många fåglar som blir påkörda och dör i trafiken.

I Finland har man räknat på trafikdöden och konstaterar att 4,3 miljoner fåglar dör i trafiken, och det här var flera år sedan. Men tanke på att trafiken ökat kraftigt och omräknat till Sverige, så dör minst åtta miljoner fåglar varje år i trafiken.

Man kan jämföra det med att cirka 300 000 fåglar skjuts av jägare varje år. Det handlar om gäss, änder, skogshöns och duvor.

Elledningar tar kål på 200 000 fåglar, medan cirka 500 000 fåglar flyger in i fönster och dör varje år.

Beräkningar visar att svenska katter fångar och dödar cirka 16 miljoner småfåglar varje år.

Totalt häckar cirka 70 miljoner par fåglar i Sverige. När ungarna är flygfärdiga på sensommaren finns det drygt 350 miljoner fåglar här.

FOTO: PETER ÅSLUND

SÅ HÄR såg kattuglan ut när den började piggnat till där den låg i Peter Åslunds (lilla bilden) tomma hundbur.

Peter räddade ugglan med livet som insats

ÖVER EN NATT blev fågelskådaren Peter Åslund kändis.

Nyheten om hur han hjältemodigt räddade en kattuggla spred sig snabbt och många hörde av sig.

TEXT OCH FOTO: PETER ÅSLUND

– Det är inte klokt att det blev ett sådant genomslag, säger Peter.

Peter Åslund hade varit uppe och tränat skidor en tisdagskväll i Annaboda. När han körde hem sent på kvällen på Grävevägen small det till i vindrutan. Peter förstod att han kört på en fågel, kanske en ugglan.

Han stannade till vid närmaste busshållplats: slog på varningsblinkers på bilen, satte på sig en reflexväst och gav sig ut i mörkret för att leta efter ugglan.

– Det kom många bilar på den smala Grävevägen och efter att ha gått kanske hundra meter såg jag något som låg mitt på vägen, berättar Peter.

Han såg också att andra bilar styrde undan för ugglan, som låg mitt i körbanan. Enligt Peter var det bara tur att den inte blev över-

körd. Han lyckades kryssa sig fram och tog upp den livlösa fågeln; då såg han att det var en kattuggla.

– Den var avsvimmad, men såg i övrigt inte skadad ut; inget blod och vingarna verkade okej, berättar han.

Peter tog med sig ugglan tillbaka till bilen, där han hade en tom hundbur och i den la han kattugglan. När han kom hem till Örebro hade ugglan vaknat till. Den var fortfarande omtöcknad, men den hade satt sig upp och Peter ställde ut buren hemma på gården.

Efter ett par timmar hade ugglan piggnat till, den flaxade till och var lite orolig. Peter tog kattugglan ur buren och satte upp den i en gran. Den flaxade fortsatt med vingarna och flyttade sig närmare stammen.

Nästa morgon var den borta.

– Jag hoppas verkligen att den klarade sig, säger han.

Nyheten om Peters rådiga ingripande resulterade i en artikel i Nerikes Allehanda, och det var också en nyhet som spred sig och publicerades bland annat i Aftonbladet.

Gjorde **superfågellokal** av en grop – och fick **gulsparvpriset** ihop

VINNARARDUON. Hans Waern och Jonas Engzell fick ta emot årets Gulspårpris för sina insatser vid Björka lertag utanför Kumla. Foto: Marianne Johansson

JONAS Engzell och Hans Waern fick i samband med årsmötet för Närkes Ornitologiska Förening ta emot årets Gulspårpris. De får priset för att de bidragit till att en grop i marken blivit en av Närkes främsta fågellokal. De får också priset för att ha ägnat hundratals timmar åt inventera fåglarna i Björka lertag i Kumla.

TEXT: KENT HALTTUNEN

Jonas Engzell och Hans Waern får 10 000 kronor att dela på och var sin vackert akvarell av konstnären Stefan Gustafsson.

– Jag är otroligt hedrad och rörd över att få den här utmärkelsen, sa Jonas Engzell när han tog emot priset.

När verksamheten i Björka lertag upphörde, upptäckte bland andra Jonas Engzell och Hans Waern att det fanns en hel del spännande fåglar i området. Man började bearbeta myndigheterna för att få till ett naturreservat, och 1997 bildades också ett skyddat område.

Sedan dessa har Hans Waern och Jonas Engzell inventerat områdets fåglar flera gånger varje år.

– Det blir en sex-åtta gånger om året, plus en del andra besök, berättar Hans Waern.

Även Jonas Engzell inventerar; han har ringmärkt fåglar och genomfört en specialstudie på gräshoppsångare i lertaget. Detta fortsätter han

med trots att han sedan 2002 bor i Skåne.

– Jag har familj och vänner kvar i Kumla och åker hem flera gånger om året. Då passar jag på att besöka lertaget, som ligger mig varmt om hjärtat, berättar han.

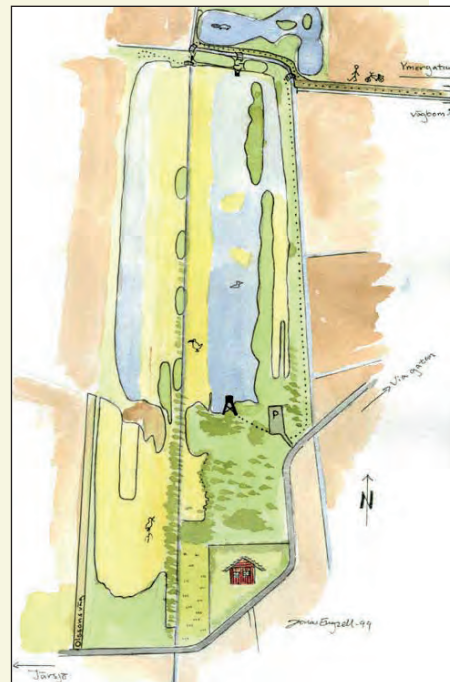
Faktum är att Jonas Engzell har besökt Björka lertag hela 1 471 gånger genom åren. Han var där första gången som tioåring. Vid alla sina besök har han också skrivit ner samtliga fåglar han observerat. Under årens lopp har fågelskådare noterat 194 olika fågelarter vid Björka lertag. Jonas Engzell har sett 174 av dessa, Hans Waern 165 arter.

Man kan lägga till att Hans Waern inte bara inventerar Björka lertag. Han inventerar också Sörön i Kvismaren, det har han gjort under tio år. Dessutom har Hans varit förtroendevald inom Närkes Ornitologiska Förening under 25 år, bland annat som kassör och ordförande.

Motiveringen

Så här lyder motiveringen till priset:

”Årets gulspårpris 2019 går till två personer som jobbar i det tysta. De har båda bidragit till att en grop i marken blivit en av Närkes främsta fågellokal och en plats som är ett populärt rekreationsområde för de boende i närheten. Årets pristagare har ägnat hundratals timmar åt att studera fåglarna i Björka lertag i Kumla och bidragit till att det är en av de fågellokal i Närke som blivit bäst inventerade genom åren.”

FAKTA: Björka lertag

År 1969 fick man tillstånd att börja ta ut lera vid Björka lertag för tegeltillverkning.

– Björka lertag är exempel på svensk miljöpolitik genom åren, berättar Jonas Engzell som följt utvecklingen.

När tillståndet gavs av länsstyrelsen var villkoret att gropen skulle fyllas igen med "hushållssopor".

Ganska snart förändrades sophanteringen och istället skulle groparna fyllas igen med schaktmassor.

Numera ser man ett gammalt lertag som en möjlighet till ökad biologisk mångfald.

Naturreservatet Björka lertag bildades 1997. Området är 18 hektar stort.

Naturreservatet Björka lertag utvidgades 2012 så att det även innefattar Vissberga lertag. Det innebär ytterligare 15 hektar.

Björka lertag är en fågelrik lokal med många häckande arter. Totalt har 194 olika arter noterats på fågellokalen.

TIDIGARE PRISTAGARE ÄR:

2014 Olle Liljedahl

2015 Märkplats Venan (Leif Sandgren, Lennart Eriksson med flera)

2016 Annika Lorin, Åsa Bengtsson och Ami Sundén

2017 Åke Lorin

2018 Helny Olsson

INVENTERAT: OSET

DEN ÅRLIGA inventeringen av våtmarksarter i Oset visar en svag trend för flera arter. Bland annat gick det dåligt för tofsvipa, gulärla, ängsbiplärka och sånglärka. Den varma och torra sommaren kan vara en förklaring.

TEXT: LARS JOHANSSON

Frågan är om den torra sommaren också är förklaringen till att den stora skrattnåskolonin fick ut väldigt få ungar.

Våren och sommaren 2018 var minst sagt annorlunda. Först en långdragen kyla som plötsligt övergick i rekordvärme med tillhörande torka. Värmen höll i sig under hela juli. I augusti, då det inte återstår mycket av häckningssäsongen, fanns några doppingungar och sent kläckta andungar kvar i de allt torrare våtmarkerna.

Anlagda holmar

Inför året hade flera holmar, lämpliga för markhäckande fåglar att bygga bo på, anlagts. Öarna kom till sedan en kraftledning, som gått genom området, grävdes ner. Dessa häckningsöar blev dock ingen framgång. Grågässen tog över och ockuperade dem. Någon skrattnås försökte bo i sig, men utgången av detta är oviss.

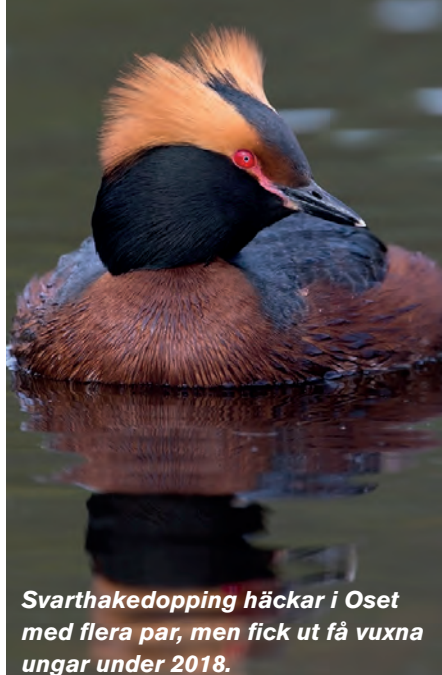
Tolv inventeringstillfällen, från 20 april till 4 juli, genomfördes enligt modellen för revirkartering. De kompletterades med ett tiotal "fågelskådarter" tillsammans med hunden.

Gråhakedopping. 1 par gick till häckning i Ladviken men några ungar observerades inte. Ett normalt resultat.

Svarthakedopping. 11 par, men bara enstaka större ungar observerades. Årets torka kan vara en förklaring.

Knölsvan. Gick till häckning med 1 par. Babygge och ruvning men inga ungar.

Sångsvan. Bygde för första gången bo och ruvning påbörjades. Ett par har sedan nå-

Svarthakedopping häckar i Oset med flera par, men fick ut få vuxna ungar under 2018.

Oroande trend för några arter i Oset

got år tillbaka visat stort intresse för området. En unge kunde observeras men om den blev flygg är oklart.

Grågässen. En räkning i juli gav cirka 1 500 grågäss. Fem kullar kläcktes i början av juni vilket är en månad senare än normalt. Ett utbyte av gäss mellan Kvismaren och Hemfjärden noterades.

Kanadagäss. Cirka 300 individer vid räkningen i juli.

Vitkindad gås. Cirka 100 individer i juli. **Hybrid kanada/grågås** fanns i området i sällskap med grågås men häckning kunde inte konstateras.

Änderna redovisar inget anmärkningsvärt: snatterand 16 häckande par, gräsand 17, årtä inget, skedand 2, brunand 1, och knipa 5 häckande par.

Vattenrall. 5 revir noterades. Vattenrallar-na tycks bli fler och detta är en trend sedan några år tillbaka.

Rörhöna. Hela 6 revir kunde noteras. I likhet med vattenrallen en ökning.

Sothöns. 30 revir ungefär. En minskning som kanske beror på igenväxningen av de områden boplatserna sökes.

Ungar blev kattmat?

Tofsvipa. 14 revir av vipa noterades. Väderleken kan ha bidragit till minskningen. Häckningsresultatet blev mycket magert. Endast någon enstaka unge kunde noteras som flygfärdig. Detta förhållande är oroande. Är det hos gässen eller hos grannskapets katter orsaken ska sökas? Här behövs mer fakta.

Enkelbeckasin. 15. Som vanligt.

Rödbena. Resultatet blev 4 revir.

Skrattnås. 810 skrattnåsbon kunde räknas in i början av maj. Påfallande få ungar därefter. Häckningssäsongen blev utdragen. Kanske är gässen en orsak. Vid flera tillfällen sågs upprörda skrattnåsar attackera gäss som oblygt besökte skrattnåsbon. Även torkan slog förmodligen hårt mot skrattnåsarna. En trana sågs tillfälligt i närheten av en av kolonierna. I Rynningeviken var tranans lust på nåsungar stor.

Gulärla. Inga häckande gulärlor noterades och det är oroande. I början av 2000-talet fanns fortfarande flera par. I mitten av 1980-talet inventerades upp till 20 revir.

Minskat trots större areal

Ängsbiplärka. Inga noterade häckningar. Likt gulärlan har ängsbiplärkan minskat starkt, trots att arealen lämplig häckningsbiotop fördubblats sedan millennieskiftet.

Sånglärka. I områdets södra del intill slakteritomten finns fortfarande sånglärkan kvar med något par. I övrigt är biotopen i våtmarken inte lämplig för sånglärkan. Idag är jordbrukets brukningsmetoder inte heller lämpliga med drygt 80 procents minskning totalt i Sverige.

Mindre strandpipare. Finns med några häckande par i Osets omgivning men inte innanför reservatsgränsen.

BAKGRUND: Oset

■ För 70 år sedan började fågellivet vid Oset att inventeras. Ornitologiska Klubben startade i slutet av 1940-talet "Osetvakten". Ganska snart övertog Fältbiologerna och Kvismare fågelstation Osetvakten som nu fullföljs av NOF.

■ Under 1980-talet påbörjades inventeringar av häckande våtmarksarter parallellt med "vaktningarna".

■ I början av 2000-talet förändrades Oset. Cykelvägar och gångstråk fick delvis nya sträckningar. Erik Rosenbergs stuga kom på plats och fler örebroare hittade till naturreservatet som utökade och våtmarkerna förbättrades. De första inventeringarna

kan alltså inte jämföras med dagens våtmarksinventeringar.

■ De våtmarksinventeringar som nu genomförs började 2006 och man kan följa de häckande fåglarna under dessa 13 år.

■ Vinterhalvåret 2016–17 gjordes ett jättejobb i Oset. Stora delar hade sedan 2006 växt igen. De torrlades redan i slutet av sommaren 2016 och bearbetades sedan maskinellt under vintern. Förhoppningar fanns om ett bra gensvar från fåglarna.

■ Nu blev det inte riktigt så, då vegetationen snabbt återkom. På sensommaren 2018 såg stora delar av området åter ut som sommaren 2016.

Långväga sångsvan rastade i Tysslingen

■ Den 12 mars upptäckte Marianne Larsson en sångsvan med en blå halsring i Tysslingen. Sångsvanen är märkt för tre år sedan i Archangelsk i Ryssland, långt upp vid Vita havet. Denna sångsvan är observerad i Finland tidigare men detta är första observationen i Sverige.

Marianne Larsson, som jobbar i kafé vid Rånnesta, gillar att titta på svanar och andra vårfåglar. Ibland efter jobbet ger hon sig ut med sin kamera och kikar efter halsmärkta både svanar och gäss.

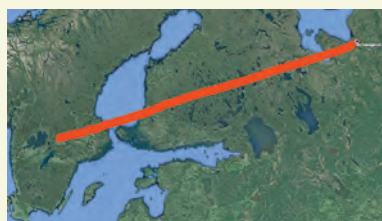
– Det är lite kul att spana efter de här udda fåglarna, säger hon.

Tisdagen den 12 mars upptäckte hon en sångsvan med en blå halsring. Den hade kombinationen 76AA. Fågeln rapporterades in på sajten "geese.org". Där fick man reda på att denna sångsvan märktes som adult (vuxen) den 2 augusti 2016. Märkplatsen var Kashin Island, Nenets State Nature Reserve i Ryssland. Närmaste större stad är Archangelsk som ligger vid Vita havet. Flygsträckan dit från Tysslingen torde vara närmare 2 000 kilometer.

Sångsvanen märkt 76AA observerades några gånger under våren 2017 (23 och 27 mars samt 9 april) i trakten av Vasa i Finland. Även under våren 2018 var fågeln observerad i Finland vid flera tillfällen.

Observationen i Tysslingen är den första i Sverige.

– Kul att få en livshistoria om svanen, den blir lite mer personlig då, säger Marianne Larsson som lovar att fortsätta hålla utkik efter halsmärkta sångsvanar och märkta gäss.

Sångsvanen 76AA med blå halsring gör en lång resa varje år, säkert närmare 2 000 kilometer från märkplatsen vid Ishavet till Tysslingen.

Örebro andmat blev het potatis

ÖREBRO KOMMUNS beslut att sluta mata gräsänderna i centrala delarna av Örebro blev en het fråga i mitten av januari. Saken togs upp i flera medier, och många örebroare reagerade mot att kommunen upphörde att mata samtidigt som det blev väldigt kallt med många minusgrader.

Varför kommunen slutade mata var till en början lite oklar: var det ekonomi, var det att maten drog till sig råttor eller var det rädslan för att det samlades stora mängder fågelbajs som kunde föra smitta med sig?

Efter några dagar ryckte Anders Olsson (C), ny ordförande i tekniska nämnden i Örebro, ut och sa:

– Har vi matat i 40 år kan vi inte bara sluta tvärt.

Anders Olsson lovade också att föra dialog med bland annat företrädare för Närkes Ornitologiska Förening för att hitta en bra lösning på hur man ska kunna mata fåglar på ett bra sätt i Örebro även i fortsättningen.

– Vi har fört en konstruktiv dialog kring fågelmatningen. Jag är övertygad om att det går att hitta bra lösningar på de problem som kommunen upplever med matningen av fåglarna i centrala Örebro, säger Ulf Jorner från NOF.

KÄNSLIGT OMRÅDE I OSET FREDADES

■ I slutet av januari slog vintern till på allvar och isarna la sig på många platser, inte minst i Svartån i Örebro. Det innebar att kungsfiskarna fick begränsade platser att födosöka på.

På en av platserna, reningsverkets utlopp i Svartån vid Oset, satte Örebro kommun upp stängsel för att kungsfiskaren ska kunna leta mat utan allt för stor störning.

Anledningen till avstängningen var att både fågelskådare och fotografer varit väl närgångna när de letat efter den vackra kungsfiskaren.

– Det här är ju ett område där biologisk mångfald ska gynnas och det vore ju synd om kungsfiskaren försvann för att den blir störd, förklarade Per Wedholm som är kommunekolog i Örebro.

Konstrundan 2019 4-5 Maj kl. 10-18

Norra Vätterns Konstrunda
www.nvbof.se

Hällebo, mellan Lerbäck och Rönneshytta

Rv 50 mellan Örebro och Askersund.
Ta av mot Rönneshyttan och följ skyltning.
Eller mot Åsbro och vidare mot Lerbäck kyrka.
Kör förbi kyrkan mot Närkesberg.
Efter 1 km sväng mot Spånbron.
Passera Spånbrokällan. Fortsätt 1500 m till.

Ceramic Artist Emmeli Rolleberg
www.rolleberg.com

Måleri Stefan Gustafsson
www.stefan-gustafsson.se
070 692 55 10

Därför heter fåglar så

NÄR VI SKÅDAR fågel, vare sig det är på en NOF-resa eller vid köksfönstret, är det nog få som funderar över varför det heter skärfläcka eller pilfink. Vi tar helt enkelt fågelnamnen för givna, möjligen med undantag för när ett inarbetat namn ändras. Som när SOF/BirdLife, som många tycker av ren klåfingrighet ändrade det inarbetade tornsvala till tornseglare. Motiveringen var att fågeln ifråga inte var en svala utan en seglare. Varför man inte samtidigt bytte namn på sothöna, blåkråka och skäggmes, för att inte tala om talgoxe, fick aldrig någon förklaring. Hur har då våra fåglar fått sina namn? Det reder vi ut här.

TEXT: ULF JORNER FOTO: TORBJÖRN ARVIDSON

En ganska god vägledning får man om man ser efter när de fick sina namn. En enkel tabell ser ut så här, med avrundade siffror:

Före 1500	15
1500-talet	15
1600-talet	15
1700-talet	75
1800-talet	205
1900-talet	125

Som tabellen visar är mycket få namn uråldriga. De flesta får sina namn under den tid då ornitologin blev en vetenskap, på 1700- och 1800-talen. Många namn har också ändrats under framför allt 1800- och 1900-talen. **Korsnäbben** får till exempel sitt namn på 1700-talet, men först på 1800-talet inser vår förste svenske ornitolog, Sven Nilsson, att det fanns både en **större** och en **mindre** sådan. Alltså har båda förts till 1800-talet i tabellen.

Uråldriga namn

Det finns förvånansvärt få mycket gamla fågelnamn. Dessa går ofta tillbaka på en indo-europeisk stam och ofta är de ljudhärmande – onomatopoetiska. Vårt äldsta fågelnamn är troligen **gås**. Litet förvånande anses det från början ha varit ljudhärmande, något i stil med achanser – fornindiskan har namnet hasås – som sedan utvecklats på olika sätt i skilda delar av Europa. Latinets *anser*, engelskans *goose* och tyskans *Gans* skulle alltså ha samma ursprung som vår gås.

Typiskt nog är gås uråldrigt, men namnen på olika gåsarter är yngre. **Grågås** dyker på svenska upp först på 1600-talet, och den första "icke-grågåsen", **fjällgåsen**, namnges av Linné i mitten av 1700-talet.

Att gåsen får ett namn tidigt, berodde troligen på dess betydelse som jaktbyte. En annan fågel som får ett tidigt namn är **örnen**, vilket troligen beror på dess majestätiska storlek. Liksom med gässen buntar man inledningsvis ihop alla örnar. **Havsörn** kan beläggas först i slutet av 1500-talet och **kungsörn** introduceras av Sven Nilsson i början av 1800-talet. Havsörn är för-

KORPEN ansågs vara en gudafågel, bland annat för att den ofta sågs på slagfälten.

resten typiskt för många av de äldre namnen. Troligen användes namnet mycket tidigare än på 1500-talet, men våra äldsta skrifter sysslar inte särskilt mycket med fåglar.

Typiskt för mycket gamla fågelnamn är att de, eftersom de går tillbaka på en gemensam stam, har liknande namn på flera språk. Örn heter ju *Adler* på tyska och *eagle* på engelska. På grekiska heter den *ornis*, vilket är intressant av två skäl. *Ornis* är nämligen också det grekiska ordet för fågel. Den främsta representanten har alltså kommit att representera hela arten, vilket språkhistoriskt inte är helt ovanligt. Dessutom har förstås örnen därmed blivit förknippad med vår vetenskap, ornitologin.

Apropå rovfåglar: **Hök** är också ett gammalt namn. Redan på 500-talet finner man det i runinskrifter, *haukr*. Det är också samgermanskt, *hawk* på engelska och *Habicht* på tyska. Ordet används långt in på 1800-talet för alla mindre rovfåglar. Först omkring 1820 särskiljer till exempel Sven Nilsson **kärrhökarna**. Hans namn inom gruppen har dock inte blivit bestående, även om Erik Rosenberg fortfarande använder hans beteckningar **mindre kärrhök** och **blek kärrhök** för vad som nu kallas **ängshök** och **stäpphök**.

Ett gammalt fågelnamn med viss Närkeanknytning är **södesärsla**. Namnet återfinns första gången 1538 i något så pass osannolikt som ett latinskt-svenskt lexikon, tillsammans

med bland annat **bofink**. Det ornitologiskt intressanta är, förutom att själva översättningen nämns, också att det anges att fågeln brukar vippa på stjärten. Författaren till boken är okänd, men det mesta pekar på att det är Olaus Petri.

Innan vi lämnar de gamla fågelnamnen kan det finnas skäl att nämna **näktergalen**, som för första gången återfinns på en runinskrift på 1200-talet: *naktaegal*. Det är inget urgammalt germanskt ord, utan helt enkelt ett lånord från tyskan.

Onomatopoetiska namn

När det gäller ljudhärmande namn står kråkfåglarna i viss särklass. Att **korpen** har namn efter sitt läte förstår nog alla, även om det namnet har ersatt ett äldre namn. Detta var *ravn*, ett ord som går igen i ordet ramsvart (kolsvart). Det ordet finns också kvar i isländskan och i engelskans *raven*.

Andra kråkfåglar med lätt igenkännliga ljudhärmande namn är **kaja** och **kråka**. Att därför **skatan** har ett helt annat namn – det betyder ungefär topp eller spets och kan alltså hänсыfta endera på dess vana att sitta högt eller på dess långa stjärt – kan verka förvånande. Det borde ju inte ha varit svårt att bland skatans alla läten hitta ett ljudhärmande namn. En intressant teori är att skatan tidigare haft ett annat namn, men att detta har ersatts med ett så kallat noanamn. Ett sådant

MINDRE FÅGLAR som sångare får sina namn först under 1800-talet. Här Sveriges vanligaste fågel, lövsångare.

TURTURDUVA. Förstås ljudhärmande, men namnet är också ett lån från latinet.

KUNGSFISKARE nämns först 1787 som översättning av *Kingfisher* ur en reseberättelse av James Cook; inte den svenska fågeln som Sven Nilsson kallar Blåryggig Isfögel.

TALGOXE används först av Rudbeck, i formen tallhoxe.

namn används istället för det verkliga namnet för att inte locka till sig ett möjligen onskesfullt eller otursbringande väsen, jämför gråben istället för varg eller den hårde/hin håle istället för djävulen.

Som vi har sett är det inte helt lätt att se den onomatopoetiska roten hos alla fåglar. Lättare är det till exempel med **steglits**, som ju återger dess kontaktläte. Litet svårare är det med **fiskgjuse**, men troligen är även gjuse ljudhärmande. Fiskgjuse är för övrigt ett av få svenska fågelnamn som är unika, alltså utan motsvarighet på andra språk. Ett par andra ursvenska namn är **vigg**, **spillkråka** och **gröngöling**.

Även om det kan synas lätt att identifiera onomatopoetiska fågelnamn så finns det fallgropar. Alla som haft lyckan att uppleva ett orrspel, må vara förlåtna om de utgår från att **orre** är ett ljudhärmande namn. Men inte så, dess namn går troligen tillbaka på samma stam som orne för fargalt, vilket betyder ungefär avlare. Liksom för **tjäder** avsåg namnet ursprungligen bara tupparna, hönorna hade helt andra namn.

1700-talet

1700-talet domineras av två giganter. Naturligtvis Linné, men också hans lärare Olof Rudbeck den yngre. Vi börjar med den senare, som ju färdigställde Sveriges första fågelbok, logiskt nog kallad Fogelboken.

Även om den inte kom till tryck för mer än 250 år senare.

Fogelboken innehåller bara illustrationer och namn, ingen text. Men Rudbeck namnger ändå 140 svenska fåglar, och 50 av namnen är ännu i bruk, till exempel **ejder**, **vaktel**, **brushane** och **hornuggla**. Samtliga dessa namn fanns med stor sannolikhet redan tidigare, men det var Rudbeck som gav dem vetenskaplig status och en allmän plats i svenska språket. Som vi redan har sett ersätts ju gamla namn ofta med nyare, bland annat för att släktskapen mellan olika arter hade blivit tydligare. Men man kan ju tycka att **slefrut** är ett minst lika bra namn som **skedand**.

Linné var definitivt en större botaniker än ornitolog. I mycket följde han sin lärare Rudbeck och i många fall står det helt klart att Linné aldrig har sett den fågel som han beskriver, utan helt förlitar sig på sina anteckningar från Rudbecks föreläsningar, som för övrigt var de första i ämnet i Sverige.

Linnés stora insats var ju sättet att ge vetenskapliga namn åt allt levande (dessutom bergarter!) enligt det binära systemet: Släktnamn, artnamn. Alltså *Homo sapiens* för människa, *Primula veris* för gullviva och *Anser anser* för grågås. Att detta namn skulle vara på latin (eller åtminstone latiniserat) var självklart; latinet var fortfarande det lärda språket, som förstods av praktiskt taget

alla vetenskapsmän.

Logiskt nog var Linné därför mer intresserad av att ge vetenskapliga än svenska namn. I sitt stora verk "Fauna Svecia" namnger han 2 266 arter, från *Homo sapiens* till algen *Volvox globalis*. Av dessa är 221 fågelarter. Varje fågel får 10–20 rader, varav ungefär hälften listar tidigare vetenskapliga namn. Dessutom nämner Linné ett eller flera svenska namn. För **skärfläcka** anges till exempel både det öländska namnet skärfläcka och det gotländska **alfit**.

Linné har namngivit ett femtontal svenska fåglar som **kornknarr**, **koltrast** och **gråsparv**. Det exakta antalet beror på hur man räknar. Så är det till exempel Linné som första gången använder formen **alfågel**, medan al är mycket äldre. Än mer oklar är **skrattnås**, som fick sitt namn först i början av 1800-talet, men då som en direkt översättning av Linnés *Larus ridibundus*.

1800-talet: svensk ornitologis storman

När man letar efter uppgifter om när ett fågelnamn först publicerats, är det ett årtal som sticker ut, nämligen 1824. Det är då som svensk ornitologis nestor, Sven Nilsson, publicerar "Svensk Ornithologi eller Beskrifning över Sveriges Foglar". Sven Nilsson fortsätter att ge namn på fåglar, senast i den andra upplagan av "Skandinavisk Fauna – Foglarna" 1858. Han namnger alla fåglar som då observerats i Sverige, endera redan kända eller nya. Även om många av hans namn har ändrats, så lever ett hundratal av hans

I dag är det **SOF** som bestämmer fågelnamnen

→ nyskapelser kvar, ett bestående minne av en stor vetenskapsman.

Det är intressant att studera hur Sven Nilsson skapar sina nya namn. I många fall gör han som sina föregångare, alltså väljer ett namn som anknyter till artens biotop. **Pilfinken** – som Nilsson faktiskt kallar **pilspink** – har troligen fått sitt namn eftersom den höll till i skånska pilalléer. (Han försökte också, likaledes förgäves, döpa om **gråsparven** till **gråspink**.) Ett annat biotopnamn är **gransångaren**, som han upptäckte i en norsk granskog.

De flesta av Sven Nilssons nya namn är resultatet av hans systematiska ansats. Han reder i många fall ut oklarheter eller skiljer ut arter som tidigare har klumpats ihop. Vi har redan sett hur han skiljer ut kärrhökarna, andra exempel är att han inser att större och mindre korsnäbb är två olika arter och att han på motsvarande sätt skiljer på **smålom** och **storlom**. Han inser också att Linné har blandat ihop **taltrast** och **rödvingetrast**.

Han upptäcker även att tidigare använda namn inte alltid speglar en arts släktskap med andra arter. Han döper därför om **skrånmåsen** till det mer korrekta **skräntärna** och **praktgåsen** till **praktejder**. På motsvarande sätt blir **salknipan** kallad **salskrake**. Den fågel som tidigare helt enkelt kallats för **grissla**, får det nya namnet **tobisgrissla**, vilket ger plats för släktingen **sillgrissla**.

Sven Nilssons specialitet är dock översättningar. Han översätter helt enkelt aktuella namn på främmande språk till svenska. Det vanligaste är att han försvenskar existerande vetenskapliga namn. **Lappuggla** namnges till exempel efter dåvarande vetenskapliga namnet *Strix lapponica*, Ugglorna är ett släkte som Sven Nilsson härskar över: han har förutom lappugglan namngivit såväl **tornuggla**, **fjälluggla** som **hökuggla**.

Ett ganska roligt exempel på översättning är **stenfalken**, som får sitt namn efter det dåtida vetenskapliga namnet *Falco lithofalco*, som ordagrant översatt skulle ha blivit falkstenfalk. Enklare är **fjöscent vråk**, efter det vetenskapliga namnet *Buteo lagopus*. Namnet syftar förstås på de fjäderbeklädda tarserna, men möjligen ska vi vara tacksamma för att den nu kallas **fjällvråk**. Det är inte säkert att **sångsvan** har fått sitt namn efter det dåvarande vetenskapliga namnet *Cygnus musicus*. Dock är det helt säkert att det är Sven Nilsson

BÅDE SVENSKA UV och latinska *Bubo* är ljudhärmande. Här berguv, *Bubo bubo*.

som har givit **mindre sångsvan** sitt namn efter storleksskillnaden.

Nilsson lånar också från andra språk, även om vi i vissa fall inte kan vara riktigt säkra. **Lövsångaren** verkar troligen ha sitt namn efter tyska *Laubsänger*, men helt säkert är det som sagt inte. Däremot är lånen från två andra nordiska språk säkra, dessutom de enda exemplen på lån från just de språken. **Strömanden** är ju inte så vanlig i Sverige, men säkert en översättning av det isländska *straumónd*. Och att **havssula** är samma ord som norskans *hav-sule* är väl uppenbart.

Innan vi lämnar 1800-talet kan det vara värt att observera att det inte bara är Sven Nilsson som namnger under det seklet. Ett exempel är August Holmgren, som på 1870-talet bland annat namnger **stor piplärka**, **törnsångare** och **talltita**. En annan är Johan Wahlström som vid samma tid namnger till exempel **trastsångare**, **alpjärnsparv**, **pungmes** och **jorduggla**. Vid slutet av 1800-talet har de flesta större fåglar redan fått sina vedertagna svenska namn.

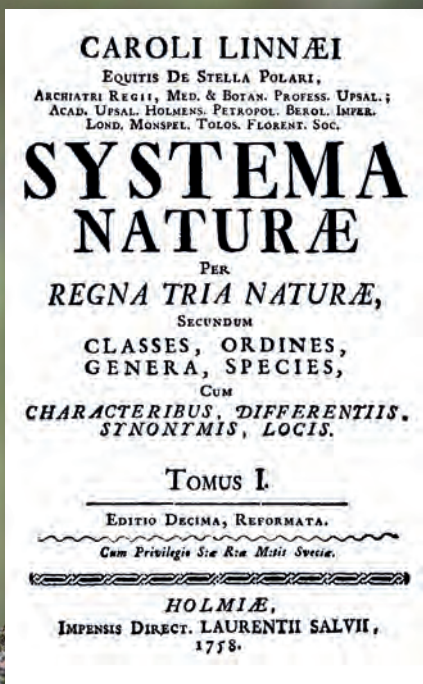
De flesta ovannämnda namn är mer eller mindre ordagranna översättningar från tyskan.

1900-talet

Hela 125 fågelarter har ju fått sina nuvarande namn på 1900-talet. Litet förenklat kan man säga att detta har skett på två sätt. Det ena är förstås att nytillskott i den svenska fågelvärlden har namngivits. Det andra är vad vi skulle kunna kalla ”korrigeringar”. I båda fallen bygger man vidare på den tradition som finns för svenska fågelnamn.

Att nya fågelarter ska få svenska namn är självklart och alltså inget nytt för 1900-talet. Nytt är däremot antalet nya fåglar, och därmed nya svenska namn. Nytt är också att mot slutet av seklet är det inte sedvänja utan beslut av till exempel SOF/BirdLifes styrelse som etablerar det nya namnet. Detta gäller till exempel när **svart ibis** ersätts av **bronsibis** 1984 och det redan nämnda namnbytet av tornsvala 1978.

När för riket nya fågelarter namnges, kommer inspirationen ofta från det nya världssprå-

LINNÉKLASSIKERN från 1758, inspirerad av hans lärare, Olof Rudbeck d.y.

ket, engelskan. Några exempel: **blåvingad årta** får sitt namn av Edberg och Svensson 1970. Det är en ren översättning av engelskans *Bluewinged teal*. **Långtåsnäppa**, Delin och Svensson 1978, är på samma sätt en direkt översättning av engelska *Long-toed stint*. Tyskan behåller dock sitt inflytande, främst förstås i början av seklet. **Vandringstrast** kommer således av tyska *Wanderdrossel*, som i sin tur troligen inspirerats av det vetenskapliga artpitetet *migratorius*.

Därmed är vi inne på en intressant inspirationskälla för nya svenska namn: latinet. Detta beror förstås på att man har sökt sig till det vetenskapliga namnet för att finna ett bra svenskt namn. Ett kanske litet oväntat exempel är **citronärsla**, namngiven av Ulfstrand 1960. Namnet kommer troligen av dess latinska artnamn, *citreola*. Ett mer komplicerat exempel är **cettisångare**, som Behm 1924 rimligen inspirerats till av dess vetenskapliga namn *Cettia cetti*. Detta är dock inte latin, utan syftar på den kände italienska ornitologen Francesco

DEN SAMGERMANSKA roten för Örn är Arn, vilket återfinns i Ortsnamn som till exempel Arholma.

DET FINNS BARA cirka 500 par skräntärna i Sverige, men många av dem gästar Hjälmarén på hösten.

Cetti.

När det gäller korrigeringar har vi redan nämnt tornsvala/tornseglare. Andra exempel är **liten flugsnappare** (Nilsson) och **stor piplärka** (Holmgren) som ändrats till **mindre flugsnappare** respektive **större piplärka**. Skälet är rent språkligt: Det är enkelt att säga "jag såg en liten flugsnappare", men vad säger man om man har sett två?

Ett exempel på att fågelnamn ibland kan ändras snabbt är **tundrapipare**, namngiven av Svensson 1971. Redan 1990 delas den upp i **amerikansk** och **sibirisk tundrapipare**.

Avslutningsvis två namn med anknytning till Närke: År 1953 döper Erik Rosenberg om **gråärslan** till **forsärsla**, ett namn som den ännu har. Detta sker i hans klassiker Fåglar i Sverige. Den boken avslutas med en efterlysning, av **blåstjärten**. Han skriver: "Ornitologer, när I vandren i lavskrikans, tallbitens och videsparvens skogar, lyssnen då ock efter den siberiska taigans Fågel Blå!" Rosenberg namngav alltså en fågel som ännu inte hade

observerats i Sverige. Fantastiskt, även om nog nästan alla av oss som sett en blåstjärt har sett en ungfågel på Öland, inte en sjungande hane (enligt Harald Wibergs illustration) i Lapplands inland.

FAKTA: Litteratur om fågelnamn

Litteraturen om svenska fågelnamn är inte överflödande. Men tre översiktsverk bör nämnas. Klassikern är Ivar Hortling, **"Svenska fågelnamn" (1944)**. Den flödar över av lokala namnformer, både riks- och finlandssvenska. Den är utomordentligt torr.

Mycket mer läsvärd är Lennart Nilssons **"Orre, trast och trana" (2005)**. Den gör djupdykningar i intressanta namn, men är inte heltäckande. Det är emellertid Tommy Tyrbergs **"Svenska fåglars namn (1996)"**. Den tar upp ursprunget till alla då kända svenska fåglar, men gör det på endast drygt 60 sidor, vilket gör att utrymmet för varje namn är begränsat.

INVENTERAT: MYRÖ

Förra året var tredje året för den nyskapade Myrö våtmark, och det är spännande att se hur den utvecklas. Jag inventerade lokalen på våtmarksarter vid sju tillfällen mellan 12 april och 4 juli 2018 genom re-virkartering, boräkning och observationer av varnande fåglar. Jag har även snappat upp en del av det som rapporterats på Artportalen.

Denna våtmark är större än Rävångsmaden och inte lika lätt att överblicka. Det finns dock några bra platser som ger bra utsikt. Jag vill speciellt nämna Café Holken i nordöst (ja okej då, fikaplatsen vid Per Wedholms starholk) med bra utsikt över den stora vattenytan där. Bra fikaställe alltså! I sydost finns ett par större stenar och en bänk, varifrån man ser bra över den delen av området. Längs vägen västerut mot Sjöhagens stugområde har man bra utsikt på flera ställen. Där blir det dock ganska igenväxt fram på sommaren. Längs hela grusvägen norrut från Sjöhagen har man fin utsikt, men även här blir det igenväxt fram på sommaren.

Noterat 2018

Gäss. Att både grågås och kanadagås har minskat kraftigt förefaller egendomligt. De första ungpullarna av båda arterna siktades den 29 maj.

Sångsvan. Ett par häckade visserligen, men inga ungar kunde ses.

Svarthakedopping. Ökade till fem häckande par, och med i alla fall tre ungpullar i den södra delen.

Knipa. Häckade i trädhåll i trädungarna i östra kanten av våtmarken; det resulterade i sju ungar.

Axplock från Artportalen:

Sångsvan. Som mest cirka 1 000 stycken den 12 april, de flesta i den nordöstra delen (räknade från Café Holken).

Mindre sångsvan 4 ex. 11–12 april, vitkindad gås 2 ex. 28 april liksom skedand (6 par) och årta 4 ex. En fjällgås, ringmärkt och försedd med sändare noterades 1 maj och en mandarinand 28 maj.

Mest överraskande noterades småfläckig sumphöna i sju hörda ex. 12 juni och ett par veckor framåt. De hördes ganska nära och på båda sidor av Sjöhagen-vägen (medräknat en fågel som fanns vid Hjortstorpsskogen).

Vadare? Jodå, myr-, glutt-, kärr- och spovsnäppor noterades under hösten.

INVENTERAT: RÄVGÅNGEN

Trana kan vara boven bakom skratt- måsdrama

RÄVGÅNGSMADEN vid Rynningeviken är relativt lättinventerad med fina utsiktsplatser från Pers hög, Strandpromenaden, Stentornet och grusvägen längs Rynningeåsen.

TEXTER: LEIF SANDGREN

Under 2018 var det mycket välbetat av både nötkreatur och får. Sommaren var den varmaste och torraste i minnens tid. Trots avsaknaden av regn och de onormalt höga sommartemperaturerna, lyckades man ändå hålla vattenståndet på Rävångsmaden på någorlunda normal nivå. Detta tack vare den kontinuerliga inpumpningen av vatten från sjön.

Rävångsmaden har under 2018 inventerats sex gånger från mitten av april till slutet av juni. Därtill en ungfågelräkning av i första hand gäss i början av juli. Inventeringarna har bestått av:

► Boräkning kombinerad med observationer av ungpullar för svanar, gäss, änder, måsar och tjärnor.
► Observationer av spelflygande och/eller varnande fåglar, främst tofsvipa, enkelbeckasin och rödbena.

► Observationer av rastande arter

► Dessutom genomgång av rapporter på Artportalen. Vi jämför i tabellen här intill resultaten för de första fem åren (alltså 1995–1999), med de senaste fem åren, 2014–2018.

Kommentarer till resultatet för 2018:

Skäggdopping. Två par intill Strandpromenaden resulterade i tre flygga ungar.

VAR DET HÄR förklaringen till att det inte tranan som var väldigt duktig på att plocka

Gråhakedopping. Tre par, ett bakom Rävångsstugan, de två övriga innanför norra delen av Strandpromenaden. Trots tre häckningar blev det bara två ungar som nådde flygg ålder.

Knölsvan. Fem par sågs ruvande, men åtminstone två av dessa avbröt tidigt. Även de återstående tre paren hade det svårt och bara två ungar nådde flygg ålder.

Sångsvan. Började bygga bo och såg också ut att ruva, men det avbröts tidigt.

Gässen är tillsammans med skrattmåsen de dominerande arterna. Nytt för i år är att vitkindad gås gjorde ett häckningsförsök. Den gåsarten ökar kraftigt i delar av Sverige och det är bara en tidsfråga innan vi har den som häckfågel i våra närmaste våtmarker. Inget häckningsförsök av gåshybriden dock.

Ungar offer för trana?

Antalet skrattmåsar går upp och ner som synes, arten är beroende av vattenståndet. Det tråkiga för 2018 är att inte en enda unge på Rävångsmaden överlevde till flygg ålder. Den 11 maj letade Lennart Eriksson och jag ungar för ringmärkning, men hittade ingen (ja, du läste rätt) trots att vi hade sett flera små ungar ett par veckor tidigare. Vi trodde först att den torra sommaren hade gjort det svårt för föräldrarna att få tag i mat, mask på gräsmattor till exempel, men fick snart bevis för vad som kan ha varit orsaken. Gunnar Eriksson hade nämligen lyckats fotografera hur en trana plockade skrattmåsunger för att mata sina egna

hittades några skratmåsar vid Rävängsmaden? Gunnar Eriksson fotade den här skratmåsa för att föda sina egna ungar.

ungar! På fem minuter fångade den två skratmåsar. Jättetröst och det var en obehaglig överraskning för oss ringmärkare. Som jämförelse kunde vi åren 2015–2017 ringmärka 29, 107 respektive 78 ungar. Under alla år från starten 1979 har 2 723 skratmåsar blivit ringmärkta, vilket har gett över 140 återfynd/kontroller, de flesta i England-Belgien-Holland, men även några avlästa här vid Rynningeviken ett eller några år efteråt. Men under 2018 blev det alltså ingen ringmärkt. Ett litet axplock från Artportalen: Mindre sångsvan och råka 4 april, salskrake 11 april och under senhösten, strandskata 14 april, svarttärna 20 maj, dvärgmåsa och blåsgås 29 april. Bland vadare under hösten noterades bland annat myrspovar, större strandpipare samt ett

gäggkärrsnäppor, som rastade flera dagar vid Strandpromenaden och villigt lät sig fotograferas.

Antal par av våtmarksarter, 1995–1999 och 2014–2018

	-95	-96	-97	-98	-99	-14	-15	-16	-17	-18
Skäggdopping	2	4	1	3	2	2	4	1	3	2
Gråhakedopping	0	0	0	0	0	3	3	3	3	3
Svarthakedopping	0	0	0	0	0	6	6	5	8	4
Smådopping	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Knölsvan	0	0	0	1	1	3	3	4	2	5
Sångsvan	0	0	0	0	0	1	1	2	0	1
Vitkindad gås	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Grågås	0	4	2	4	5	50	20	13	54	20
Kanadagås	2	4	3	5	6	13	4	7	10	6
Hybrid grå/kanada	0	0	0	0	0	1	2	0	1	1
Snatstrand	0	1	1	1	0	2	1	3	1	0
Gräsand	3	3	2	4	6	10	8	10	7	5
Kricka	2	4	1	3	3	2	1	2	2	1
Årta	1	1	1	1	1	0	0	1	0	0
Skedand	1	2	2	3	2	2	1	2	1	1
Knipa	0	0	0	0	0	2	2	3	1	1
Vattenrall	0	0	0	0	0	1	2	1	1	1
Småfl. sumphöna	0	0	1	0	1	3	0	0	1	0
Rörhöna	0	0	0	0	0	6	1	3	1	2
Sothöna	4	7	4	5	8	27	18	13	22	9
Trana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Strandskata	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Mindre strandskata	2	7	4	5	6	2	1	1	0	1
Tofsvipa	10	25	15	32	21	10	8			6
Enkelbeckasin	7	13	6	5	6	5	3			4
Rödbena	3	4	3	6	6	6	5	3	7	2
Grönben	1	3	0	2	0	0	0	0	0	0
Skrattmåsa	140	150	81	400	600	280	400	800	400	450
Fiskmåsa	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Gråtrut	4	5	10	10	4	1	0	0	0	4
Fisktärna	10	0	0	0	0	4	0	4	3	6
Antal par	193	242	138	491	679	443	490	895	535	527
Antal arter	16	19	17	18	17	24	21	22	21	24
Par exkl. skratmåsa	53	92	57	91	79	163	90	95	135	77

Så klarar fåglarna kylan

Så här gör talgoxen när den tar skydd över natten i en tornseglarholk.

■ Jan-Olov Ragnarsson, mångårig medlem i Närke Ornitologiska Förening, har sin sommarstuga på en höjd vid sjön Väringen med altan åt sjösidan. Där satte han upp en tornseglarholk med möjlighet till tre bon i samma holk. Tornseglarna kan då ta höjd över sjön och dyka in i sin del av holken.

– Det går att ta bort baksidan på holken så man kan titta in och för att kunna fotografera gästerna, förklarar Jan-Olov.

Han har också en stor fågelmatning året runt som besöks av bland annat av talgoxe, blåmes, svartmes och de snabba stjärtmesarna.

– Så kommer sparvhöken nästan dagligen, så den jag håller med mat också. Och koltrasten tillhör de som kommer nästan varje dag, säger Jan-Olov som håller koll på sina fåglar, sommar som vinter, så att de mår bra, och har både mat och boende!

– Alla vi som vintermatar undrar förstås hur dom klarar kylan när temperaturen sjunker under nollan?

Därför har Jan-Olov fotograferat nötväcken och talgoxen som söker sin nattkvist i tornseglarholken. Fotot är taget genom den öppningsbara luckan på baksidan.

En nötväcka har burrat upp sin fjäderdräkt för att skydda sig mot kylan.

VÄLKLÄDD. Mauritz Magnusson tillsammans naturvänner. Mauritz är mannen med ljus väst och hatt.

Möten med **Mauritz**, legendarisk ring

MÄRKNING. Här ses Mauritz Magnusson tillsammans med Karl-Axel Bohlin när de ringmärker en lärkfalk.

RAST. Mauritz Magnusson vilar med kompisen Karl-Axel Bohlin.

DEN 1 JULI 1960 började jag ett arbete som skogspraktikant på Hasselfors Bruk AB. I Hasselfors bodde också Mauritz Magnusson, bokhållare på bruket och känd storringsmärkare och naturvårdare. Redan den 12 juli har jag antecknat att jag och Benny Fredriksson, som också praktiserade i Hasselfors, ringmärkte tornsvalor med Mauritz.

Jag hade aldrig träffat Mauritz tidigare, men kände till hans storskaliga ringmärkningsverksamhet. Mauritz var vid vårt möte, som jag uppfattade honom, en spänstig "gubbe" på cirka 60 år, jag själv var 22. Han var alltid korrekt klädd med kavaj och slips. Vi hade lovat honom att kontrollera "hans" tornsvalor i Hasselforsbygden. De fanns utspridda på flera tiotals hustak. Taken hade från början varit spåntak, men senare kompletterats med enkupigt tegel. Under pannorna hade olika småfåglar dragit in strån, så utrymmena under pannorna utgjorde nu ett utmärkt underlag för tornsvallebon.

MAURITZ STARTADE att märka tornsvalor på de aktuella husen cirka år 1930, men då i första hand ungarna. Det blev uppskattningsvis cirka 100 per år under mer än 30 år, alltså storleksordningen 3 000 fåglar. De gamla svalorna var lite svårare att få tag i och bara en del av dessa blev märkta. Vi medförde en nymodighet till Mauritz – småfågelnät. Genom att på kvällen hålla upp ett sådant framför de bon som skulle kontrolleras, så fängade vi nästan alla tornsvalor som fanns på det aktuella taket.

Vi kunde konstatera att svalorna var hemortstroga. Många av de gamla fåglarna hade redan ringar. Den äldsta svalan som vi fängade hade burit ring i 15 år efter det den märkts som gammal – vi behandlade den med stor respekt. I övrigt fanns svalor i olika åldrar enligt ringarna. Tittar man i Ringmärkningscentralens återfyndsdatabas på nätet, så är fortfarande

VÅRA RINGMÄRKNINGAR 1960 blev Mauritz sista. År 1961 omorganiserades ringmärkningen i Sverige till den nuvarande centralen och i samband med detta slutade många äldre märkare. Jag misstänker att den då ny tillsatta chefen Sten Österlöf inte var så glad i Mauritz skokartong!

Vi besökte också ett fiskgjusebo, som vi gick till genom skogen med Mauritz som vägvisare. Det låg i kanten av Skagershultamossen i en väldig trestamig tall. Den vige Benny klättrade upp med hjälp av mina klätterskor, som han väl uppe kastade ner. Det gick blixtnabbt och utan något säkerhetstänk. På nervägen blev det problem utan skor. När han kom till platsen där stammen delade sig, cirka åtta-tio meter upp i trädet, blev den för grov att hålla om. Att hoppa ner till marken var inte att tänka på. Enda möjligheten var att en person på marken klättrade upp i en smal gran som hörde till underbeståndet och satte detta träd i gungning. När toppen svepte in mot tallstammen hoppade Benny som vilken orangutang som helst. Mauritz övervakade det hela med upphöjt lugn. Mauritz utnyttjade ibland ringmärkningsmetoder som han var ganska ensam om. Att märka lomungar var något som skett i mycket begränsad utsträckning i Sverige och man visste inte var lommarna höll till vintertid. Smålom häckade i tjärnar i mossarna omkring Hasselfors och där drog Mauritz not efter ungarna. Den metoden gick dock inte att tillämpa på storlommen i Toften, utan Mauritz fick trötta ut ungen genom att ro till platsen där den dykt ner. Detta upprepades så många gånger som behövdes för att ungen skulle bli uttröttad och låta sig håvas in, föga etiskt korrekt men troligen ganska effektivt.

NÄR MAURITZ MÄRKTE som mest på 1940-talet fanns inga båtmotorer att tillgå. Det var rodd som gällde med en snipa som klöv vattnet väl. Mauritz

märkare i Hasselfors

Mauritz den märkare som fått flest återfynd av tornsvala.

Mauritz Magnusson var en ringmärkare av stora mått. Han var aktiv perioden 1927–1960, alltså i över 30 år. Genom stort tillmötesgående från Ringmärkningscentralen vid Riksmuseet har hans ringmärkningsprotokoll nu summerats. Totalt märkte Mauritz 46 419 fåglar – ett imponerande antal. Toppåren var 1948 och 1949 med 3 619 respektive 3 746 fåglar. Det betydde att han också hade några personer till hjälp. När vi skulle ut på kvällsexpedition med tornsvalorna, så plockade Mauritz fram en skokartong med oanvända ringar. Jag häpnade: i lådan fanns kanske hundra stumpar med ringar. Det fungerade så att om en hjälpare ville ha ringar för ett visst funnet bo eller holk, så fick han en lämplig stump eller kringla. Sedan gällde det att anteckna numren korrekt. Detta skedde inte alltid, på 1960-talet gick en notis genom pressen om att en av Mauritz ringar påträffats i Israel – på en blåmes. Troligen handlade det om en tropikflyttare som förväxlats med en blåmes.

mätte avstånd på sjöarna Toften och Teen genom att ange hur många årtag det var till respektive udde eller skär.

Mauritz hade många strängar på sin lyra. Något som imponerade på mig var ålfisket. Han satte ut ålyngel i Toften under många decennier. När de sedan var stora nog att vandra ut, kunde han fånga en del av dem i en ålkista vid kraftstationen i Hasselfors. Det var lite högtidligt när han låste upp så vi kunde kika ner i lådan med kryllande ålar. Mauritz var också jägare och naturvårdare. Han var tillsammans med Erik Rosenberg i slutet av 1950-talet en av de drivande när det gällde att starta Sveriges första uppfödning av berguv vid Målasjön i Kilsbergen.

I Lillängen i Hasselfors bedrev han slätterbruk. Där kunde man se honom ensam gå och knoga på med lie och räfsa när man passerade på vägen intill. Det finns nu också en minnesplatta över honom där. Han dog 1977 och blev 77 år.

TEXT: JAN SONDELL FOTO: HASSELFORS BYALAG

Stabilt för Hjälmärörnar

I början av mars genomfördes den stora örnräkningen runt Hjälmararen och Mälaren under mycket bra väderförhållanden.

Räkningen omfattade 90 platser i fem län och ett trettiootal kommuner från Nynäshamn och Lidingö till Vättern i väster samt längs Kolbäckssån från mynningen uppströms till Virsbo.

I Närke fanns flera platser där observatörer var utposterade för att räkna örnar: Venastugan, Rynningeviken, Ässöbron, Engelbrektholmen, Yxnäs udde, Finnhamaren, Biskopsvrak, Öby kulle, Kvismaren, Sjömosjön, Rånesta, Tysslingen, Ärnäs udde, N Toften, Arons udde, Ö Toften och Norra Åsmossen. Totalt noterades 75 havsörnar i området.

Örnräkningen samordnades som vanligt av Fältstationen Rödrömmen utanför Strängnäs, där sammanlagt 21 personer ansvarade för att ta in telefonrapporter, lägga in data på Artportalen samt ordna övrig service.

De lär sig mer om Artportalen

Närkes Ornitologiska Förening har tillsammans med länsstyrelsen genomfört utbildningar för att få fler att rapportera i Artportalen.

Vid fyra tillfällen i vinter har 30 personer kommit för att lära sig om hur man blir bättre på att använda Artportalen.

– Det finns hur mycket kunskap som helst i Artportalen, och den är ett jättebra hjälpmedel för oss fågelskådare, sa Ronnie Lindqvist som höll i kurskvällarna tillsammans med Henrik Josefsson från länsstyrelsen. Henrik jobbar bland annat med skyddade arter.

Under utbildningskvällarna fick deltagarna lära sig mer om noggrannhet vid rapportering, att lägga upp egna lokaler, hur man får in medobservatörer, hur man söker i Artportalen och hur man skriver en raritetsrapport.

MARIA:

Jag skådar gärna ihop med andra

”Djur och natur har alltid varit ett stort intresse och då även fåglar. Egentligen är det de senaste fem-sex åren som fågelintresset tagit ordentlig fart.

Tidigare bodde vi (jag, min man och våra två barn) i Lundby och hade då nära till Boglundsängen med änder, småfåglar och vadar. Sedan några år tillbaka bor vi i Osvalla i närheten av Tysslingen och från köksfönstret kan jag kolla in om det står några ”skådarbilar” vid södra tornets parkering. Perfekt! Härute på landet finns dessutom gott om plats för mitt trädgårdsintresse och makens biodling.

Nu har jag dessutom lyckats locka med mig min pappa och min bästa vän in i skådarvärlden, så vi kan ge oss ut tillsammans med kikare och kamera. Jag har bara en kompaktkamera, men den funkade hyfsat för att ta bilder för minnet.

Kan skåda från köksfönstret

Något av det jag gillar med fågeliskådning är att det kan göras var som helst; från köksfönstret, i bilkön, i skogen eller i någon av våra mer kända fågellokaler som till exempel Kvismaren, Oset och Tysslingen.

En av den här vinterns häftigaste upplevelser var när jag och min kompis låg i spa-badet ute i trädgården samtidigt som vi hade full uppsikt på de 15 rapphönorna på åkern nedanför.

När jag inte skådar fåglar arbetar jag som förskollärare.

Jag är ännu inte så insatt i styrelsens arbete, men ser verkligen fram emot att sätta mig in i jobbet och att hitta min plats och se var jag kan göra en insats. En stor del av fågeliskådningen är ju också att det är någonting man kan göra tillsammans.”

– MARIA WANCHE

PETER:

Jag håller kollen på NOFs pengar

”Som ung släpade min farsa ut mig i naturen. I tonåren var vi ett gäng som var intresserade av fåglar och cyklade runt till bland annat Oset.

Sedan gav jag mig iväg från Örebro och utbildade mig till lärare. Det blev Falun, sedan till Stockholm och till Göteborg men hela tiden hade jag med mig fågeliskådningen.

Jag bildade familj och det är klart att fågeliskådningen fick lite mindre plats i livet under en period.

I början av 2000-talet flyttade jag tillbaka till Närke och bosatte mig i Kumla. Jag fick kontakt med Hans Waern som drog med mig ut igen på olika fågellokaler, och i den vevan blev jag invald i styrelsen för Närkes Ornitologiska Förening. Under några år hade jag ansvar för inomhusmötena.

Fågeliskådningen har alltid funnits med i mitt liv, även om jag ibland varit lite dålig på att rapportera.

Men Öland vår och höst är ett måste. Numera har jag ett stående boende bokat Kristi Himmelsfärdhelgen och vecka 41 på Öland. Det känns skönt, att då få fågelåret inramat.

Numera är jag omgift, har en fru och bonusdotter som gärna hänger med ut på fågelturerna: då blir det naturligtvis extra kul att ge sig ut och jag behöver inte känna något dåligt samvete.

Om sanningen ska fram så skådar jag helst när det är bra väder, å andra sidan: det gör väl alla?

Styrelsearbetet inom NOF? Tja, jag har tagit på mig uppgiften att vara kassör. Som administrativ chef på Vivallaskolan har jag koll på ekonomin – det hoppas jag att jag har även inom NOF.”

–PETER KARLEHAGEN

SANDRA:

Jag vill sprida fågelintresset

”Jag har alltid varit intresserad av djur och natur. Just fåglar har nog legat mig närmast om hjärtat. Satt som liten och förhörde mig själv i mina föräldrars fågelböcker.

För fem år sedan började jag skåda fåglar lite mer på allvar. Jag kände rätt snart att med bara en handkikare var det svårt att avgöra vilka arter jag såg, så jag började följa med på exkursioner.

Där träffade jag några trevliga NOFare, och började gå på Åsa Bengtssons och Ami Sundéns tjejträffar.

Jag fick senare på året se ett kanonpris på tubkikare, som jag inte kunde motstå. Jag blev medlem i NOF 2015 och började med eko-skådningen direkt.

Det är nog det bästa jag gjort: tävlingsinriktad som jag är, så var jag ju ”tvungen” att komma på vilken art jag såg eller hörde. På så sätt har jag lärt mig mycket på kort tid.

Inte någon hårdkryssare

Jag är annars inte någon hårdkryssare, men jag kan åka på en och annan raritet på närmare håll om lusten faller på. Eftersom jag inte skådat i så många år, har jag många ”vanliga” arter kvar som är intressanta för mig.

Jag bor i Edsberg i Västernärke med bra fågelmarker i närheten, bland annat Fjugesta vattenpark, Vibysjön och Vålakärren.

Jag är ofta ute och går hemmavid, en sträcka på drygt en kilometer. Upptäckte att jag förra året såg 94 arter längs den sträckan!

Det känns bra att få förtroendet att sitta i styrelsen för NOF och det ska bli intressant att få följa styrelsens arbete på nära håll. Jag hoppas kunna hjälpa till att sprida fågelintresset och kunskapen om fåglar.”

–SANDRA TENGELIN

NOF visade ett överskott 2018

■ **Det bokslut som redovisades vid NOFs årsmöte i februari visade ett överskott på lite drygt 21 000 kronor.**

Det berodde bland annat på att föreningen genomförde en lominventering i Sottern som gav ett överskott på 30 000 kronor.

Den stora intäkten är medlemsavgifterna. De ökade under förra året till 131 485 kronor, bland annat sedan årsmötet beslutat höja avgiften för vuxna från 200 kronor till 250 kronor per år. Andra inkomstkällor är annonser (21 020 kronor) och bidrag från Studieförbundet (16 640 kronor).

NOF får också in pengar i samband med resor, men eftersom resorna kostar i stort sett lika mycket, är det pengar som går in och ut i föreningen.

De stora utgifterna i NOF är tryckning och distribution av tidskriften Fåglar i Närke, förra året var kostnaden 86 061 kronor. Föreningens inomhusmöten kostade 29 159 kronor, och aktiviteterna under jubileumsåret kostade 32 435 kronor.

Vem ansvarar för vad i NOF-styret?

■ **Vid årsmötet för Närkes Ornitologiska Förening fördelade styrelsen arbetsuppgifterna mellan sig och så här ser det ut:**

Lars Johansson, ordförande och exkursioner

Ronnie Lindqvist, vice ordförande och Närkes Fågelvärld

Peter Karlehagen, kassör och medlemsansvarig

Kent Halttunen, sekreterare, FiN och information

Gunnar Bergeå, resor

Bengt Andersson, fågelskydd, försäljning

Anastasia Oliver, inomhusmöten

Sandra Tengelin, styrelseledamot

Maria Wanche, styrelseledamot

Styrelsen sammanträder en gång i månaden, ofta i Föreningarnas hus på Slottsgatan i Örebro.

Under sommaren sker mötena i fält. Vill du få kontakt med någon i styrelsen, se kontaktuppgifterna på näst sista sidan i denna tidning.

Nu tar vi höjd för spännande bokutgivning

■ **Deltagarna på NOFs årsmöte den 21 februari antog en budget för 2019. Den visar på ett planerat överskott på 12 000 kronor.**

Medlemsavgifterna är den stora inkomstkällan för föreningen. Annonser i Fåglar i Närke och på hemsidan ger en del inkomster liksom försäljning och bidrag för inventeringen av Sottern. I år får också föreningen ett bidrag för att uppgradera en del

broschyrer, planscher med mera som används vid svanguidningen i Tysslingen.

En stor utgift är tryckning och distribution av Fåglar i Närke. NOF har också kostnader för inomhusmöten och det nya medlemsregistret Membit.

NOF räknar också med att klara av en del kostnader för marknadsföring i samband med utgivningen av bokverket Närkes Fågelvärld.

Jubileumsår med stabil utveckling mot viktiga år

■ **För 40 år sedan bildades Närkes Ornitologiska Förening. Under verksamhetsåret 2018 uppmärksammades jubileet på flera olika sätt:**

Alla medlemmar fick en personlig födelsedagshälsning, en heldag med exkursioner, föredrag och lunch på fågelskådningens dag i Kvismaren samt ett tårtkalas med spännande gäster på inomhusmötet i september. Dessutom har medlemmarna fått ett sittunderlag, och fått köpa en bra termos till subventionerat pris.

Sedan februari 1978 har NOF utvecklats till en mycket livaktig förening med tre viktiga verksamhetsmål: fågelintresse, fågelskydd och fågelforskning. Fågelintresset har av tradition varit NOFs bästa gren med exkursioner, utbildningar, möten, resor med mera. Föreningens arbete med fågelskydd utvecklas och idag har NOF stärkt sin position som en naturlig och självklar part för myndigheter, organisationer och föreningar när fågelskyddsfrågor ska diskuteras och avgöras. Föreningens arbete med fågelforskning blir allt bättre. Det omfattande arbetet med Närkes Fågelvärld/Atlasinventeringen, som ger en djupare kunskap om fågellivets utveckling i Närke under de senaste 30 åren, fortskrider. Ett annat exempel är att NOF allt oftare får i uppdrag att inventera fåglar i landskapet, som till exempel inventeringen av sjön

FOTO: MARIANNE JOHANSSON

I SAMBAND med årsmötet delade NOF ut priset till årets Gulsparrv. Ulf Jorner (till vänster) och Kent Halttunen (till höger), delade ut priset till Hans Waern och Jonas Engzell.

Sottern. Det gör i sin tur att föreningen fortsätter vara den viktigaste kunskapsbäaren vad gäller fågellivet i Närke.

NOF har också en viktig uppgift som kunskapsförmedlare. Det gör föreningen bland annat med hjälp av den vitala tidskriften Fåglar i Närke, via den livaktiga och förnyade hemsidan samt via vår Facebooksida.

Föreningens viktigaste bas är medlemmarna. Totalt hade NOF 570 medlemmar vid årets slut, varav 64 var familjemedlemmar. Föreningens ekonomi är fortsatt stabil; bokslutet visade ett litet överskott.

Verksamhetsberättelsen i sin helhet hittar du på hemsidan.

Betala lättare med Swish i mobilen

■ **Med Swish i din mobil är det enkelt att göra en betalning till NOF.**

Swish kan du använda när du ska ge ett bidrag för fågelguidning, betala fågelresan eller om du vill skänka pengar till NOFs Fågelfond. Eller om du vill köpa en NOF-pryl, då är det bara att betala med Swish.

Swishnumret till NOF är: 123 02 90 361

Tips: Lägg in numret och namnet under dina kontakter i mobilen så är numret lätt att nå!

Staffan bästa **eko-skådare** 2018

Staffan Gustavsson tog hem titeln som bästa ekoskådare i Närke under 2018.

Det blev 207 arter till slut.

– Jag är nöjd, och några arter är jag extra nöjd med, bland annat turturduvan i Kumla och natthägern i Kvismaren, berättar Staffan.

Det var sjätte året som ekoskådningstävlingen i Närke avgjordes. Ekoskådningen samlar inte så många deltagare, genom åren har det varit mellan 9 och 16 deltagare.

Staffan Gustavsson cyklade ihop 207 arter under 2018.

– Varje gång man väljer cykeln framför bilen när man ska skåda, är det en seger för miljön, menar tävlingsledaren Åsa Bengtsson.

Staffan Gustavsson som vann berättar: – Det började bra med Artracet i januari, och sen kryssade jag vitryggig hackspett, gråspett och tretåig hackspett i Garphyttans nationalpark.

Enligt Staffan gäller det att vara ute ofta och dessutom satsa på några riktade skådarturer på cykel. Några luckor har han också, bland annat nötkråka, större korsnäbb och bergand.

– Jag vet inte hur många gånger jag cyklade iväg till Oset för att se bergand utan att lyckas. Men jag gläds åt att jag kunde nå mitt mål att komma över 200 ekokryss, säger Staffan.

I tävlingen i tävlingen, "Bästa tjej i ekoskådningen", vann Sandra Tengelin som på puben Sorella fick ta emot vandringspriset från fjolårssegraren Gun Isacson.

Här är slutställningen den 31 december 2018:

1. Staffan Gustavsson	207
2. Per Wedholm	205
3. Thord Eriksson	200
4. Albin Mauritzon	171
5. Sandra Tengelin	153
6. Gun Isacson	150
7. Åsa Bengtsson	140
8. Kjell Ståhlberg	137
9. Ami Sundén	136
10. Bitte Korslid	111
11. Ulrika Eriksson	91
12. Kent Halttunen	77
13. Tord Larsson	44

GOB PINWANICHKUL och Erik Törnvall utgjorde ett av de deltagande lagen när årets upplaga av Artracet i Närke avgjordes första lördagen i januari.

Artracet **överlever alla** andra

MEDAN ANDRA tävlingar i fågelskådning kommer och går, har Artracet i Närke pågått i obruten följd under 30 år i rad.

– En bra start på skådaråret, samma tid varje år och en lättisam tävlingsform. Det är nog det som gjort att vi kunnat hålla igång Artracet, säger tävlingsledaren Håkan Persson.

För 30 år sedan startades Artracet i Närke. Det är en lättisam kryssartävling första lördagen i januari där det gäller att samla ihop ett gäng kompisar och observera så många fågelarter man kan under en dag. De första åren på 1990-talet var det bara en handfull lag som tävlade, men under de senaste åren har det stadigt varit mellan 15 och 20 lag som tävlar.

– Ja, det hände någonting för snart tio år sedan när det tävlingen verkligen tog fart, säger tävlingsledaren Håkan Persson som tillsammans med Anders Carlberg håller ihop trådar-na för Artracet.

Tjuv- och rackarspel

Enligt Håkan är framgången bakom Artracet att den ligger i början av året, då många vill komma igång och få en bra start på skådaråret.

– Från början var det en hel del tjuv- och rackarspel när man mörkade sina observationer innan tävlingsdagen. Kanske finns det något kvar av det än idag, men med alla rapporter på Artportalen är förutsätt-ningarna annorlunda och mer rättvisa, förklarar han.

Håkan Persson menar att Artracet ock-

så fungerar som en slags inventering över vilka fåglar som finns i landskapet i början av januari. Någon vetenskap är det inte fråga om, men med en lång serie av observationer kan man ändå dra en del slutsatser av fåglar som kommer till, och fåglar som försvinner från Närke.

Under årens lopp har det startat flera olika kryssartävlingar, men de har klingat av efter hand. Några år körde man ett 24-timmars ar-trace i maj, men den tävlingen dog ut.

– Det var lite olika tidpunkter varje år och då blir det svårt att hålla igång. Dessutom är det tufft att skåda ett helt dygn, berättar Håkan som själv deltog något år.

De kom och försvann

En annan tävling som kom och försvann är The Big Sit, en tävling där man skulle sitta på samma plats i 24 timmar och kryssa så många arter som möjligt. En annan tävling var den Odelholmska; där gick det ut på att se en ny art varje dag under året och se hur länge man kunde hänga med. Ädelkrysstävlingen pågick också några år, där gällde att hitta nya arter på egen hand.

Några lättsamma tävlingar pågår i Närke: ekoskådningstävlingen där det gäller att kryssa miljövänligt, och Fågeltornskampen i maj där man kyssar från ett fågeltorn under åtta timmar i maj.

Nästa år firar Artracet 30 år. Boka redan nu in första lördagen i januari om du vill vara med och delta i den lättsamma kryssartävlingen Artracet i Närke.

Alla resultat och hur det gick i årets Artracet kan du läsa på hemsidan.

Vårfåglarna bröt vår skådardvala

Snön kom lagom till julhelgen och den milda hösten gick över till vinter med kyla och islagda sjöar. En dryg månad in på nya året var snötäcket lika djupt som i min barndoms vintrar. Skidorna kom fram, för nu skulle det bli åka av. Men kung Bore fick i all hast dra sig undan för de vårvindar som förvandlade vinter till rekordvarm februari. Vårfåglarna strömmade in över landskapet och väckte oss skådare ur vinterdvalan. En chockstart på våren som kryddades med Närkes fjärde fynd av rödhalsad gås. Mer om det och alla spännande rapporter från perioden i sammanfattningen från Artportalen som följer.

SVANAR OCH GÄSS

Periodens raritet blev en **rödhalsad gås** som upptäcktes av min broder Åke Pettersson när den landade på Hamarmaden, Kvismaren 17 febr. Läs mer om den i en separat artikeln på sid 27. Den tidiga våren framgår tydligt av ankomstdatum för gässen i februari. **Grågås** 9:e, **kandagås** 10:e, **vitkindad gås** 12:e, **sädgås** 12:e, **spetsbergsgås** 16:e samt **bläsgås** 16:e. Antalet gäss ökade snabbt och i slutet på månaden fanns 1 000-tals både i Kvismaren och Tysslingen. Vid Kvismaren dessutom hela 428 ex. sädgås av rasen "Rossicus" 20 febr. Rapporter om övervintrande **sångsvanar** finns från många olika lokaler. Samtidigt med gässen började även sångsvanar röra sig norrut. Men sträcket bromsades upp av vinterns återkomst i månadsskiftet februari/mars. Högsta antalet vid Rånnesta stannade vid måttliga 460 ex. sista dagarna i februari.

ÄNDER

En honfärgad **bläsand** höll till i Oset och Slussen, Örebro 15 dec. – 10 jan. Vårens första blev de 2 ex. som rastade i Vintervaken, Oset 19 febr. Även **stjärtand** kom tidigt med 1 ex. vid Norra tornet, Tysslingen redan 19 febr. Ett par dagar senare låg 1 par i Löten, Kvismaren. **Kricka** har övervintrat med 1 ex. i Vattenparken, Fjugesta enligt Sandra Tengelin. Redan 16 febr. rastade en nyanländ kricka på Hamarmaden. Några **brunänder** fanns kvar långt in i december med 1 ex. vid Näsudden, Hjälmaran 18 dec. samt 1 ex. vid Yxviken, Segersjö 20 dec. Även **bergand** dröjde sig kvar med en honfärgad individ i Yxviken 11 dec. **Salskrakar** är tåliga och stannar i landskapet så länge det finns öppet vatten; stora flockar i Yxviken med 64 ex. 11 dec. samt 38 ex. 20 dec. Redan 26 febr. återvände 1 par till samma lokal enligt Anders Jacobsson.

Snösparv

FOTO: GUNNAR ERIKSSON

HÖNSFÅGLAR, LOMMAR, DOPPINGAR OCH SKARVAR

Tre fynd av **järpe** under vintern med 1 ex. Garphyttans Nationalpark 10 dec., 1 ex. Svinfallet 27 dec. samt 1 ex. Runstorp 9 febr. De sist nämnda lokalerna ligger på Villingsbergs skjutfält. Glädjande nog har flera rapporter om **rapphöns** inkommit under vintern. En flock om 13–16 ex. har hela perioden huvudsakligen provi-
anterat på åkrarna kring Osvalla, där de lokala skådarna Maria Wanhe och Lena Asp har kunnat följa deras förehavanden hela vintern. Rapphönsen besökte vid ett flertal tillfällen även åkrarna kring Södra tornet, Tysslingen. Öster om Gräve kyrka fanns ett mindre gäng om 6 ex. 19 dec. och på Täbyslätten hittades en familj om 11 ex. 13 jan. Periodens enda **storlom** hittade Per Karlsson Linderum utanför Harge uddar, Vättern 20 dec. En **smådopping** har gjort ett övervintringsförsök i Reningsdammarna, Kumla 16 dec. – 21 jan. Ett mindre antal **skäggdoppingar**

har trotsat kylan och stannat hela vintern i Norra Vättern enligt Nils-Erik Ström. Vid Läppe småbåtshamn, Hjälmaran fanns 59 ex. 18 dec., men i takt med isläggnings försvann de och 28 dec. fanns endast 1 ex. kvar vid Näsudden. Enstaka **storskarvar** har rapporterats från Hjälmaran under dec. I Norra Vättern fanns 1–3 ex. vid Nydalen första veckorna i januari. Lite oväntat landade en storskarv i praktdräkt på den kraftigt översvämmande maden vid Södra tornet, Tysslingen redan 16 febr. och det var före Oset till och med. Ensamma **gråhäger** har setts lite varstans under perioden.

ROVFAGLAR

Ett 75-tal **havsörnar** inräknades i landskapet vid den årliga örnräkningen 2 mars. **Kungsörnar** har rört sig över i stort sett hela Närke under vintermånaderna. Framförallt har de 3–4 kungsörnar som har funnits i Kvismardalen varit fina skådar- och fotoobjekt för många ornito-

loger. I Tanntorp, Hjortkvarn hade Mats Weiland lyckan att få se fyra yngre individer samtidigt 20 febr. En rekordtidig **röd glada** upptäcktes av Eric Nyström vid Venastugan 24 febr. Tack vare de lokala larmen NärkeX och Närkeskådarna kunde gladan följas av flera skådare då den via Oset drog vidare söderut mot Hidingsta och Västra Kvismaren. Kring hönshusen vid Irvingsholms gård och vid Södra maderna, Tysslingen jagade en 1K **blå kärrhök** under tiden 1–19 dec. I samma område höll även en hane **tornfalk** till men den försvann efter 12 jan. Liksom förra vintern har övervintrande tornfalkar setts på ett 10-tal olika lokaler i landskapet. Ett par fynd av **stenfalk** vintertid är normalt, 1 ex. Råsta åkrar 7 dec. samt 1 ex. strax utanför Odensbacken 25 febr. Flera **pilgrimsfalkar** i olika åldrar har trimmat kajor och kråkor på Närkeslätten hela vintern. Hade själv glädjen att tillsammans med Rolf Sykkijev få kryssa en ”pille” i Karlslund på artracet 5 jan. som dessutom blev ny art för racet.

RALLAR, VADARE OCH DUVOR

Övervintrande **vattenrallar** har mer och mer funnit sin tillflykt till reningsverkens öppna vatten. Reningsverksdammarna i Kumla, Garphyttan, Hallsberg och Fjugesta har alla haft egna rallar att beskåda. Bengt Uhnöo hittade dessutom en vattenrall i Östra Grönpepparparken, Örebro. Den var mycket orädd och kunde ses på klappavstånd 11–19 febr. Otur för Johan Åhlén att han flyttade till Skåne, annars hade han kunnat kryssa den från balkongen. Även **rörhöns** och **sothöns** har denna vinter övervintrat i reningsverksdammarna. Rörhöna med 3 ex. i Kumla och med 1 ex. i Fjugesta. Som mest nickade 6 sothönor omkring i Kumla. På årets första dag rastade även 1 ex. tillfälligt i Oset. Vårens första **trana** siktades över Mellringe, Örebro av Joakim Johansson så tidigt som 18 febr. Att **tofsvipa** är en av våra tidigaste vårfåglar i februari är väl känt. De kan också ses sent på hösten och ibland till och med en bit in i julmånaden. Däremot är januarifynd extremt ovanliga. Så det är bara att lyfta på hatten för Erik Törnvalles tofsvipa vid Aldammen, Asker 4 jan. Två fynd av **morkulla** i januari är värt extra uppmärksamhet. 1 ex. stöttes upp på Kvarntorpslöken 4 jan. samt 1 ex. vid Garphyttans Reningsverk 30 jan. **Skogsduva** har övervintrat med 1 ex. vid Hammar, Kvismaren. En flock med 30–50 **ringduvor** har hela perioden hållit till i

Västra Oxhagen, Örebro. I övrigt endast enstaka ex. på en handfull orter utanför Örebro. Flest **turkduvor** har under vintern hållit till mycket lokalt i Vintrosa. Under teknad såg hela 10 ex. i samma träd 23 jan. Stellan Amzoll meddelar att minst 5 ex. fanns i Askersund 10 jan. för att ta ett exempel från andra lokaler.

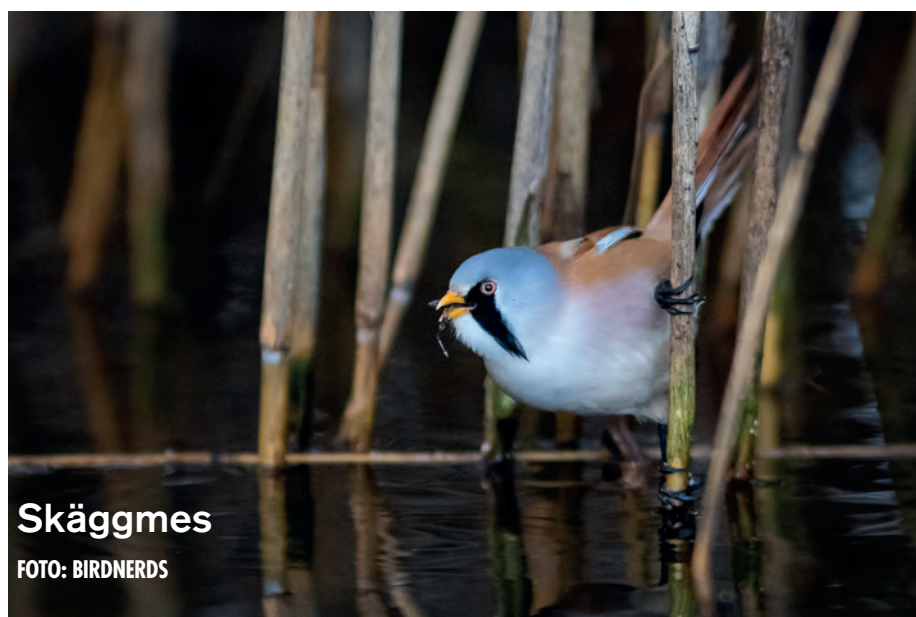
UGGLOR, KUNGSFISKARE OCH HACKSPETTAR

Berguvar började hoa i februari från flera av de sedan tidigare kända lokalerna. Berguvar är riksinventeringsart 2019 och det är viktigt att alla uvar rapporteras på Artportalen. Det verkar vara relativt gott om både **kattugglor** och **sparvugglor** att döma av alla rader i Artportalen. Däremot är det märkligt tyst i barrskogarna och rapporter om **päruggla** saknas helt hittills i vinter. Sannolikt övervintrar **hornugglor** i större omfattning än vad vi tror. Tre fynd med 1 ex. Västra Kröken, Kvismaren 9 jan., 1 ex. Förlunda, Örebro 12 jan. samt 1 ex. Lindbomossen, As-

kersund 27 febr. vittnar om det. Vid Äsplunda gård såg Eva Georgi-Hemming och Urban Tholén en **jorduggla** 22 dec. Dagen efter noterades möjligen samma uggla vid Strandpromenaden, Rynninge och slutligen 1 ex. vid Hardemo på nyårsafton. Minst två **kungsfiskare** har varit stationära i Oset under hela vintern. Övriga rapporterade kungsfiskare i vinter är 1 ex. Södra tornet, Tysslingen, 1 ex. i Fallen, Karlslund, 1 ex. vid Lindbacka samt även 1 ex. i Reningsdammarna, Kumla. Endast tre fynd av **tretåig hackspett** föreligger med 1 ex. Västra Trollöden 12 dec., 1 ex. Hjälmabaden 18 dec. samt 1 ex. vid Slängbacken, Fellingsbro 20 jan. En hona **gråspett** har frekventerat Benny Fredrikssons talg i Flyhagen, Ånaboda nästan dagligen hela vintern. I Sköllersta ropade en gråspett 9 febr. vilket är enda noteringen utöver Bennys ”grälle”.

ÖVERVINTRANDE TÄTTINGAR

Endast ett fåtal **nötkråkor** finns inrapporterade på Artportalen. 1 ex. Markasjön

Skäggmes

FOTO: BIRDNERDS

Kungsfiskare

FOTO: ERIC NYSTRÖM

Gråspett

FOTO: BENNY FREDRIKSSON

4 jan., 1 ex. Garphyttans Nationalpark
7 jan. – 19 febr., 1 ex. Flyhagen 11 jan.
samt 1 ex. Almby, Örebro 28 febr. Intresanta noteringar av **råka** är 1 ex. Åtorp, Tysslingen 27 dec., 1 ex. Norra Bro 20 jan. samt de första vårflyttarna 16 febr. med 1 ex. vardera vid Södra Tysslingen respektive Oset. En ansamling med 49 **korpar** vid Löten, Kvismaren 5 febr. är värt att noteras. Några **skäggmesar** som fick extra mycket uppmärksamhet var de 5 ex. som på nära håll provianterade vid Reningsdammarna, Kumla under dec. – jan. I Björka lertag sågs hela 20 ex. 7 dec. **Sånglärkor** strömmade på bred front in över Närke 16 febr. samtidigt med alla andra tidiga vårflyttare. Så gott som varje vinter stannar en och annan **svarthätta** kvar och dyker upp i våra fågelbord. En insektsätare som kan ställa om matsmältningen till frökonsumtion. Tre fynd rapporterades med 1 ex. Norra Bro 3 dec., 1 ex. Björkhaga, Örebro 3 jan. – 6 febr. samt 1 ex. Krokvägen, Örebro 26 febr. Det sista exemplaret var en hona, vilket är ovanligt. En sen **svart rödstjärt** hittades på Kvarntorpshögen 23 dec. och en **järnsparv** har av allt att döma övervintrat vid Husön, Kvismaren. Likt tidigare vintrar har 1–2 **forsärlor** uppehållit sig vid Reningsverket, Örebro. Hela 20 st. **ängspiplärkor** rastade i Hammarbotten, Kvismaren så sent som 8 dec. enligt rapport från Johan Åhlén. 2 ex. fanns på Kvarntorpshögen både 17:e och 25 dec. Större ansamlingar med **stenknäckar** under vintern var 10–15 ex. i Örebroområdet, 13 ex. Skall-

torp, Åmmeberg samt slutligen en notering från Kjell Ståhlberg om 18 ex. i Kalvbacken, Harge. En flock med ett 50-tal **vinterhämpingar** höll till i ogräsbestånden vid Utängen, Oset 2–17 jan. och i februari sågs vid flera tillfällen 25 ex. på Fornskinnsåkrarna, Kvismaren. Svärmar med 100–200 **gråsiskor** har rapporterats från flera håll, men största gruppen om 350 ex. fanns vid Kvarntorpshögen 26 jan. På Råsta åkrar, Stora Mellösa hittades även en sen **hämpling** 7 dec. Några **sävsparvar** har trotsat vintern i Oset och tagit del av de dukade borden vid Rosenbergstugan och Caféhörnan. Ett populärt och vackert inslag i vinterlandskapet har den flock med minst 250 **snösparvar** varit, som under de sista två veckorna i februari kunde beundras och fotograferas av en mängd ornitologer på åkrarna runt Södra Tysslingen. Avslutar skrivandet och tittar ut på det återigen snötäckt landskapet med en längtan efter den riktiga våren.

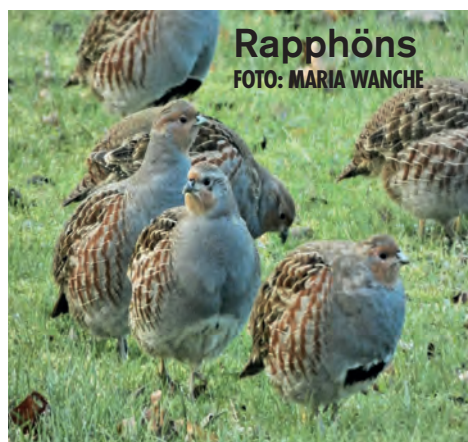
Rapphöns
FOTO: MARIA WANCHE

FOTO: KARL-EVERT EKUND

En rödhalsad gås dök upp den 17 februari, först i Kvismaren och sedan i Tysslingen i tre dagar.

Första obsen av rödhalsad gås vid Tysslingen

■ Strax efter klockan 10 söndagen den 17 februari upptäckte Åke Pettersson hur en rödhalsad gås flög förbi Öby kulle i Kvismaren och landade på Hammarmaden. Efter 30 minuter lyfte den och flög mot nordväst.

Fågeln larmades ut och det tog inte lång stund innan skådare vid södra tornet i Tysslingen såg att det kom en flock med cirka 120 sädgäss som flög rakt västerut. Vid Kilsbergskanten vek flocken av och flög mot norr.

Vid Rånneasta i norra delen av Tysslingen stod Roine Magnusson. Han hade sett larmen från Kvismaren och såg flocken med sädgäss som fällde och landade vid gården Älgesta vid norra delen av Tysslingen.

Roine såg aldrig när den rödhalsade gåsen landade, men den var inte svår att upptäcka när den gick och betade på en åker med kortväxt grön gröda.

– Kul, det är ju inte varje dag man har sådan flax, säger han.

Observationen av den rödhalsade gåsen är det fjärde i Närke genom tiderna. Tre av fynden har varit i Kvismaren. Det här fjärde fyndet är det första någonsin i Tysslingen.

Det första fyndet i Närke var den 24 mars 1998 i Kvismaren. Det andra fyndet dröjde till 13–14 oktober 2014, också det i Kvismaren. Sedan fanns en rödhalsad gås i samma område från den 13 mars till 1 maj 2015.

Den rödhalsade gåsen observerades i området runt Tysslingen från den 17 februari till den 19 februari. Det 16 februari sågs en rödhalsad gås i Hjälstaviken. Var det samma? Det är också de enda observationerna av rödhalsad gås i Sverige detta år.

VÅR-/SOMMARPROGRAMMET 2019

SÖNDAG 7 APRIL

Exkursion till Göksholm och Vinön

Samling kl. 8 vid Södra Näsbytornet, Oset. Bilturen tar hela dagen i anspråk och vädret styr. För mer information Lars Johansson, 070 558 99 06.

TISDAG 9 APRIL

Vårspaning i Rynningeviken

Naturens hus med tjejgruppen. Samling vid Naturens hus kl. 17.30 och vi går mot stentornet. Vi lyssnar och skådar efter vägen. Ta med matsäck. För info: Åsa 073 332 20 31 eller Ami 070 944 73 00.

TORSDAG 11 APRIL

Hur går det för fåglarna i Närke?

Inomhusmöte med Martin Green från Biologiska institutionen på Lunds universitet som berättar om svensk fågeltaxering. "Hur går det för Sveriges och Närkes fåglar, och hur vet vi det?" Kl. 19 i Vasakyrkan, Vasagatan 6-8, Örebro.

SÖNDAG 14 APRIL

Möt våren vid Yxnäset

Exkursion till Yxnäset i samarbete med Östernärkes Naturvårdsförening och Hopajola. Samling kl. 9 vid parkeringen, Bondevrak. Ta med fika och korv att grilla. Ledare: Gunnar Nilsson, 070 961 14 45 och Krister Sölveling, 019 45 22 04.

ANNANDAG PÅSK 22 APRIL

Fåglar och historik vid Marksjön

Samling kl. 10 på universitets parkering mellan koloniområdet och Marks gård. Medtag kaffekorg. För mer information ring Lars Johansson 070 558 99 06.

TORSDAG 25 APRIL

Spaning efter våren i Oset

Samling vid Erik Rosenbergs stuga i Oset kl. 17.30 och vi skådar tillsammans. Glöm inte matsäcken. För info: Åsa 073 332 20 31 eller Ami 070 944 73 00.

LÖRDAG 27 APRIL

Sjöfågelskådning i ottan

Häng med till härliga Klåvudden vid Vätterns norra spets. På den här mycket speciella lokalen kan man se sjöfåglarna sträcka. Det blir en tidig morgon men det kan vara värt besväret för att få se svärta, sjöorre, ejder och andra kustfåglar. Mer info kommer på vår hemsida eller kontakta Lars Johansson, 070 558 99 06.

ONSDAG 1 MAJ

Osetvandring

Årets 1 maj-vandring genom det stadsnära naturreservatet Oset. Hur långt har våren kommit, är sångarna på plats? Start vid Skebäcksparkeringen invid Avloppsreningsverket kl. 7. Det blir en härlig promenad under flera timmar, ta med fika. Mer information Lars Johansson, 070 558 99 06

TORSDAG 2 MAJ

Dubbelbeckasinlyssning

Dubbelbeckasinen och dvärgbeckasinen spelar bara en kort tid i Tysslingen. Har vi prickat rätt datum? Håll korppluggarna öppna för mer info på vår hemsida!

LÖRDAG 4 MAJ

Fågeltornskampen

Fågelskådare i Sverige, Finland och Danmark tävlar denna dag i fågelskådning. Mellan kl. 5.00 och 13.00 bemannar fågelskådare olika fågeltorn och räknar alla arter man kan se under denna tid. NOF deltar med flera lag i fågeltorn i bland annat Kvismaren, Oset och Tysslingen. Vill du delta eller anmäla eget torn i tävlan kontakta Kent Halttunen, 070 216 11 30, kent.halttunen@tele2.se. Mer info kommer på hemsidan.

SÖNDAG 5 MAJ

Fågelskådningens dag

Lars Johansson guidar runt i Oset. Exkursionen utgår från Skebäcksparkeringen invid Avloppsreningsverket med samling kl. 7. Promenaden kan ta fyra timmar, ta med fika. Mer information Lars Johansson, 070 558 99 06.

TISDAG 7 MAJ

Oset med tjejerna

Förhoppningsvis en fin vårväll då vi träffas vid Näsbytornet kl. 17.30 och går en sväng mot Lillängen. Vi fikar tillsammans, så ta med matsäck.

ONSDAG 8 MAJ

Osetguidning

Exkursionen utgår från Skebäcksparkeringen invid Avloppsreningsverket med samling kl. 18. Räkna med en promenad på tre timmar och ta med fika. Mer information Lars Johansson, 070 558 99 06.

SÖNDAG 12 MAJ

Osetguidning

Hur långt har våren kommit? Lars Johansson guidar runt i Oset. Samling vid Skebäcksparkeringen invid Avloppsreningsverket med samling kl. 7. Ta med fika. Mer information Lars Johansson, 070 558 99 06.

VÅR-/SOMMARPROGRAMMET 2019

SÖNDAG 19 MAJ

Osetguidning

Är alla fåglarna på plats. Häng med kunnige Lars Johansson som guidar runt i Oset. Samling vid Skebäcksparkeringen invid Avloppsreningsverket kl. 7. Mer information Lars Johansson, 070 558 99 06.

TISDAG 21 MAJ

Rysjön, Kvismaren med tjejerna

En kväll med tjejgruppen som skådar vid Rysjön ute i Kvismaren. Samling kl. 17.30 för samåkning från Näsbytornet, Oset. Glöm inte matsäck. Anmäl dig till Åsa 073 332 20 31 eller Ami 070 944 73 00

ONSDAG 22 MAJ

Osetguidning

Exkursionen utgår från Skebäcksparkeringen invid Avloppsreningsverket med samling kl. 18.00. Turen tar upptill 3 timmar varför lite fika planeras in. Mer information Lars Johansson, 070 558 99 06

SÖNDAG 26 MAJ

Osetguidning

Sista chansen för denna vår att hänga med kunnige Lars Johansson som guidar runt i Oset. Samling vid Skebäcksparkeringen invid Avloppsreningsverket kl. 7. Långpromenaden ta upp till fyra timmar, ta med fika. Mer information Lars Johansson, 070 558 99 06

TISDAG 28 MAJ

Nattfågellyssning i Oset

Nattfågellyssning ute i Oset. Ami & Åsas tjejgrupp träffas vid Skebäcksparkeringen vid Avloppsreningsverket kl. 20 och cyklar runt i området. Ta med en fikakorg. För info: Åsa, 073 332 20 31 eller Ami 070 944 73 00.

TORS 6 JUNI - NATIONALDAGEN

Tysslingen runt med tjejerna

Ami & Åsas tjejgrupp cyklar Tysslingen runt även detta år. Vi träffas vid Tekniska kvarnen i Karlslund kl. 9. Ta med matsäck, det kan bli en lång dag. Anmäl dig till: Åsa, 073 332 20 31 eller Ami, 070 944 73 00.

ONSDAG 5 - SÖNDAG 9 JUNI

Resa till Gotland

Resan startar onsdag 5 juni med övernattnig i Nynäshamn. Färja till Gotland torsdag morgon. Sedan blir det skådning på östra och södra Gotland, med två övernattningar i Hemse. Därefter till Stora Karlsö för ett dygn med annorlunda skådning. Hemresa söndag kväll

FULLTECKNAD

TORSDAG 11 JULI

Osetvakt med Erik Rosenberg

Den 11 juli 1949 gjorde Erik Rosenberg en tur till Oset. Han hade Osetvakten och vi "går i hans fotspår". Mycket har hänt under de 70 åren sedan dess. Samling södra Näsbytornet. Mer info: Lars Johansson 070 558 99 06.

HÖSTENS NOF-RESOR

För dig som är intresserad att hänga med på någon av höstens resor med Närkes Ornitologiska Förening: Falsterboresan är planerad till 18-22 september och Ölandsresan planerad till 10-13 oktober. För mer info och anmälan: Gunnar Bergeå: gbsteglits@hotmail.com

Ragnarsson
FASTIGHETER AB

stöder detta nummer av
Fåglar i Närke!

Ekonoma
Redovisningskonsult AB

Viktiga kontakter

RINGMÄRKTA FÅGLAR

Ringar från döda, eller avlästa data från levande, fåglar sänds till: Naturhistoriska riksmuseet, Ringmärkningscentralen, Box 50 007, 104 05 Stockholm. Uppge plats, omständigheter som dödsorsak, tid m.m. för fyndet. Rapportera via webb: nrm.se. Sök där efter ringmärkningscentralen.

FÅGELAKUTEN

Besvarar frågor om skadade eller tillvaratagna fåglar. Tar hand om skadade fåglar för rehabilitering. Se vår hemsida nof.birdlife.se

FÅGELDOKTORN

Staffan Ullström, Gällersta 244, 705 94 Örebro, tel. 019 23 92 37, 0767 12 18 88.

ÖVRIGA

Leif Sandgren, Örebro, tel. 0702 56 73 95

Ulla Wallin, Frövi, tel. 070 563 80 79.

Linda Arvidsson
Älvhyttan 316
713 92 Gyttopp
070-6741700

STATENS VILT

Den som påträffar ett dött djur av nedanstående arter ska anmäla det till polisen för vidarebefordran till något av landets större naturhistoriska museer.

Artlista för fåglar:

Fiskgjuse, bivråk, örn, kärrhök, falk, tornuggla, hökuggla, berguv, fjälluggla, lappuggla, slaguggla, fjällgås, skräntärna, svarttärna, stork, rödrom, lunnefågel, salskrake, svarthalsad dopping, skärfläcka, gråspett, vitryggig hackspett, mellanspett, kungsfiskare, härfågel, blåkråka, sommargylling.

Studie
främjandet

Mulmholk som har satts upp i Västernärke för att gynna läderbaggen.

SÅ HÄR SER EN LÄDERBAGGE UT, två-tre centimeter lång och detta exemplar är fotograferad vid Nalavibergs gård.

Holkar i Västernärke gynnar läderbaggen

NÅGRA UPPMÄRKSAMMA besökare har reagerat på de brädholkar som satts upp i naturreservaten Nalavibergs ekäng och Ekåsen i Västernärke.

Det rör sig om så kallade mulmholkar som Länsstyrelsen satt upp för att gynna den rödlistade läderbaggen *Osmoderma eremita*.

TEXT OCH FOTO: HENRIK JOSEFSSON

Läderbaggen är en stor skalbagge (två-tre centimeter) som lever inne i gamla ihåliga ekar som innehåller mulm. Mulmen är ett sågspånsliknande material som framförallt består av nedbruten ved. Ek är det viktigaste trädslaget men den kan även finnas i andra lövträd. Ek utvecklar oftast inte håligheter förrän de är mer än 200 år gamla. Därför krävs en obruten följd av gamla ekar i områden där det finns läderbagge.

Larven äter av den brunrötade murkna veden

inne i trädet. Efter tre år förpuppas de och under sommaren kläcks de vuxna skalbaggar. Den vuxna skalbaggen lever i ungefär en månad. Läderbaggen flyger inte gärna, de flesta skalbaggar stannar i det träd där de kläcks.

Läderbaggen befinner sig hos oss på gränsen till sitt utbredningsområde. I Örebro län finns den bara kvar i drumlinområdet i Västernärke där naturreservaten Nalavibergs ekäng, Ekåsen och Geråsen utgör kärnområden med sina inslag av gamla ihåliga ekar.

Genom att sätta upp mulmholkar vill Länsstyrelsen gynna skalbaggen, samtidigt som det underlättar spridningen mellan områden i reservaten med läderbagge. Holkar är fyllda med ekspån, eklöv, grenar och höns gödsel. De behöver sedan fyllas på i takt med att materialet packas ihop och nedbrytningen kommer igång.

Förutom läderbaggen så gynnas även andra hålträdsberoende arter, till exempel andra insekter, fåglar och fladdermöss.

FÅGLAR

i Närke

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE:

Kent Halttunen

Nygård, Norra Folkavi
719 91 Vintrosa
070 216 11 30
kent.halttunen@tele2.se

REDAKTIONEN:

Marianne Johansson

Tallbacka-Majas väg 12
702 21 Örebro
070 656 63 69
marianne-j@telia.com

Charlotta Hedberg Tideman

Järnväsgatan 32
703 62 Örebro
070 721 43 32
charlotta.tideman@tele2.se

Leif Haldorson

Brevbäraregatan 52
703 78 Örebro
070 665 67 75
leif.haldorson@telia.com

Anders Nilsson (grafisk form)

Ramsta 306
719 91 Vintrosa
070 964 12 10
mediagurun@icloud.com

NÄRKES ORNITOLOGISKA FÖRENING

En ideell regionalförening av SOF/Birdlife Sverige. NOF jobbar med fågelintresse, fågelskydd och fågelforskning. Medlem i föreningen blir man enklast genom att logga in på membit: membit.net/m4-member/login/500 och betala medlemsavgiften. Årsavgift 250 kr för vuxen, för familjemedlem 50 kr (ingen extra medlemstidning), ungdomsmedlem (13–20 år) betalar 100 kr och barn (1–12 år) 50 kr per år. Medlemmarna får vår tidning som ges ut med fyra nummer per år. Dessutom får man hänga med på alla exkursioner, resor, utbildningar och spännande möten.

ADRESSÄNDRINGAR

Har du ändrat adress? Logga in på vårt medlemsregister, membit.net/m4-member, med det användarnamn och lösenord du fick när du betalade medlemsavgiften. Har du andra medlemsfrågor? Kontakta Peter Karlehagen, se styrelserutan längre ner på sidan.

FÖRENINGSLOKAL

För sammanträden och bibliotek finns vi i Föreningarnas hus, Slottsgatan 13A, Örebro. För utställningsmaterial, holkar m.m. användes källarlokalen Hagmarksgatan 9B.

HEMSIDA

Du är välkommen att besöka hemsidan nof.birdlife.se. Vi finns också på Facebook.

REGIONALA RAPPORTKOMMITTÉN

Sammanställande:
Magnus Friberg
073 503 08 35

FAGELSKYDDSGRUPPEN

Sammanställande:
Bengt Andersson

SKOGSGRUPPEN

Sammanställande:
Bengt Andersson

JORDBR.GRUPPEN

Sammanställande:
Kent Halttunen

OSETKOMMITTÉN

NOFs representant:
Thord Eriksson
072 731 23 93

SVANSJÖN TYSSLINGEN

NOFs representant:
Kent Halttunen

NOFs TJEJGRUPPER

Ami Sundén
070 944 73 00

Annika Lorin
070 375 78 18

STYRELSEN 2019

Lars Johansson

ordförande
Holländaregatan 22
702 86 Örebro
070 558 99 06
lars.h.johansson@icloud.com

Kent Halttunen

sekreterare
Nygård, N Folkavi
719 91 Vintrosa
070 216 11 30
kent.halttunen@tele2.se

Gunnar Bergeå

resor
Hemmansvägen 58
702 17 Örebro
073 314 94 64
gbsteglits@hotmail.com

Ronnie Lindqvist

vice ordförande
Bertil Waldéns gata 6
702 15 Örebro
070 262 14 17
lindqvist_ronnie@hotmail.com

Bengt Andersson

fågelskydd
Idrottsvägen 5
692 33 Kumla
070 693 33 65
styrbengt@hotmail.se

Sandra Tengelin

styrelseledamot
Edsberg Ekebo
716 91 Fjugesta
070 372 19 29
ekebogard@hotmail.com

Peter Karlehagen

kassör
Karlsgatan 6
703 41 Örebro
070 527 11 74
peter.karlehagen@telia.com

Anastasia Oliver

inomhusmöten,
Sällinge 153,
718 91 Frövi
Tel. 070 071 17 17
nof.anastasia@gmail.com

Maria Wanche

styrelseledamot
Osvalla 230
719 92 Vintrosa
070 415 58 83
maria.wanche@gmail.com

Vill du komma i kontakt med hela styrelsen? Mejla styrelsen@nofnet.se

Jag lär mig om fåglar och dess namn på latin

Länge trodde jag att "holk" var något annat än i dag. I flumdimornas -68 var inte fåglar det coolaste som fanns. För att inte tala om fågelskådare. Typ Stig "Röda-fåglar-är-nästansnyggast" Grybe. Inte coolt alls. Många år senare hörde Kent Halttunen av sig och undrade om jag kunde hjälpa till med den här tidningen. Förnya formen och så.

"KAN JAG VÄL", SA JAG. Och låt mig nu vara väldigt transparent. Det är viktigt att plocka fram fågelskeletten ur garderoben innan någon annan gör det, så nu ska jag passa på att fläka ut hela mitt fågelbagage. Löpa gatlopp i media för att man mörkat vill väl ingen.

ETT) Vi hade hemma, när jag ännu inte börjat realskolan, två fåglar i en bur. De hette Kalle och Kajsa, de var undulater och en dag hackade Kajsa ihjäl Kalle. Jahadå. Hon var grön och han hade varit ljusblå, och jag hade ingen relation till någon av dem. De satt mest på en pinne och åt hirscolv, så när Kajsa också strax därpå trillade av pinn var det inget särskilt med det heller.

TVÅ) Morfar hade kopierat en tavla. Han signerade den "Bruno Liljefors". Han var ärlig nog att till och med erkänna förfalskningen i signaturen: "Cop. GE, 1927". Som sagt var inte fåglar min grej, men nog tyckte jag redan när jag tog den ur dödsboet att pippin på havet mer såg ut som en korsning mellan lodjur och surikat. Erkännandet föreföll mig alltså överflödigt. Så här såg tavlan ut. Ser ut, menar jag. Den

FÖRFALSKNING: G. Eriksson (1890 - 1993)

hänger i källartrappen där ingen behöver se den, men den hänger i alla fall. Och visst är det väl en bra **OBS?** Ett **ÄDELKRYSS?** En **FLYGG BUBO?** (Förlåt; *BUBO*; latinet ska vara kursivt, har jag lärt mig).

TRE) Det slumpade sig långt senare att jag råkade köpa ett hus i Vintrosa, ett stenkast från där det bodde en som hette Halttunen, som jag kände lite å yrkets vägnar. Huset låg närmare bestämt under sångsvanarnas inflygning mot Tysslingen, ni vet. (Det gör jag också nu, men inte då). Jag hade hört och sett två hemska svarta fåglar som flög runt över trakten och min hage, och de lät förskräckligt och hotfullt. Jag som hade fått en gårdskatt på köpet var livrädd för att de skulle dyka och greppa honom med mördarklorna så att den lilla kissen till himlen for.

Så jag åkte över till Halttunen som sa att det var ett korppar, och som tack fick jag hjälpa honom bära tunga grejor en stund.

Korparna är kvar efter 15 år, så nu känner jag igen en *Corvus corax*, vilket kan vara bra att kunna. Katten Caesar är emellertid död, men han hade många småfågels liv – fråga inte vilka arter – på sitt samvete innan han gick att möta sin skapare. Det var inget synd om honom. Hans efterträdare Bosse gallrade förresten lika friskt i fågelbeståndet. Inget synd om honom heller.

FYRA) Jag har senare fört ett långt krig mot en hackspett, möjligen en *Dendrocopos minor*. Den försökte under ett års tid bryta sig in i huset genom att högt uppe i skydd av vindskivan hacka upp fasaden. Nu fanns Google, så jag skrev upp en mängd tips för att bli kvitt denna odräglxxxx... förlåt, intressanta fågel, varav inga fungerade. Den hackade obekymrat vidare, jagad av högtalare och alufolieremсор, av stegar och av säckväv. Till slut visade det sig att Nationalencyklopedin på åtta CD-rom var lösningen. De låg – omsprungna av utvecklingen – och samlade damm i en låda. Jag chansade en sista gång, hängde upp de små skivorna i snören från taknocken och DET tog skruv! *Dendrocopos minor* drog och visade sig aldrig mer. Nu hör jag honom från en tall borta i grusgropen; där kan han hållas.

FEM) Det där med "holk", ja. I dag betyder det inte flumrökverk längre, som -68. Jag har haft en fågelholk på huset, en nödlösning men ändå. Det hade blivit en glipa mellan vindskivorna på gaveln pga

felsågning. Jag spikade upp en fin köpeholk framför för att skymma misspassningen. Holken fick besök, men jag vet inte av vilka fåglar, för på den tiden hade jag ännu inte hamnat i redaktionsrutan på denna förnämliga tidskrift, "Fåglar i Närke", och visste ännu mindre än nu om ornitologins underbara värld.

KRÖNIKA: ANDERS NILSSON